

MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Analýza súčasného stavu výchovy a vzdelávania k ľudským právam v regionálnom školstve

**po realizácii Plánu výchovy k ľudským právam v rezorte školstva
na roky 2005-2014**

**Spracovala: Ing. K. Ondrášová
v spolupráci so ŠPÚ, CVTI SR, ŠŠI,
MPC, VÚDPaP, ŠIOV, OM MŠVVaŠ SR,
IUVENTOU a nezávislým expertom**

Bratislava september 2015

Obsah	
Zoznam skratiek	2
Úvod	3
1. Monitorovací a hodnotiaci systém rozsahu a kvality výučby k ľudským právam	4
1.1. Druh zbieraných dát	6
Žiaci ZŠ a SŠ	6
Učitelia ZŠ a SŠ	6
Rodičia	6
Vybrané výsledky k výučbe a riadeniu	6
Multikultúrna výchova	6
1.2. Interpretácia získaných dát	7
Žiaci ZŠ a SŠ	7
Učitelia ZŠ a SŠ	10
Rodičia	13
Riaditelia	14
Multikultúrna výchova	15
1.3. Zhrnutie	16
2. Štátna školská inšpekcia	17
3. Legislatívne a obsahové zabezpečenie vo výchovno-vzdelávacom procese	18
3.1. Legislatívne zabezpečenie problematiky ľudských práv	18
3.2. Obsahové zabezpečenie v štátnych vzdelávacích programoch	18
3.2.1. Štátny pedagogický ústav	18
3.2.2. Štátny inštitút odborného vzdelávania	19
4. Ďalšie vzdelávanie pedagogických zamestnancov	19
5. Vydávanie metodických materiálov a učebných textov	23
6. Ďalšie súvisiace činnosti	23
6.1. Učebnicová analýza	23
6.2. Integrácia cudzincov	24
6.3. Príčiny nezájmu detských i dospelých migrantov o vyučovanie slovenčiny	25
7. Olympiáda ľudských práv	25
8. Oblasť neformálneho a informálneho vzdelávania detí a mládeže	27
8.1. MŠVVaŠ SR - Odbor mládeže	27
8.2. IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže	28

9. Záver.....	32
10. Návrh úloh do rezortného Akčného plánu výchovy a vzdelávania k ľudským právam na roky 2016 -2020.....	33
Zoznam príloh	36
Zoznam grafov	36
Zoznam tabuliek.....	36

Zoznam skratiek

MŠ SR – Ministerstvo školstva Slovenskej republiky
MŠVVaŠ SR – Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky
SRŠ – Sekcia regionálneho školstva MŠVVaŠ SR
ŠPÚ – Štátny pedagogický ústav
CVTI SR – Centrum vedecko-technických informácií Slovenskej republiky
ŠŠI – Štátna školská inšpekcia
MPC – Metodicko-pedagogické centrum
ŠIOV – Štátny inštitút odborného vzdelávania
VÚDPaP – Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie
IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže
PVLĽP – Plán výchovy k ľudským právam v rezorte školstva na roky 2005 – 2014
MKV - Multikultúrna výchova
ĽP – Ľudské práva
ŠVP – štátny vzdelávací program
ŠkVP – školský vzdelávací program
ISCED - Medzinárodné štandardné členenie vzdelávania (angl.: The International Standard Classification of Education, skrátené ISCED) je stupnica vytvorená organizáciou UNESCO
AVP – akreditované vzdelávacie programy
OLP – Olympiáda ľudských práv
CK OLP – Celoštátna komisia Olympiády ľudských práv
ŽŠR – žiacke školské rady
KIVR - Každý iný - všetci rovní

Analýza súčasného stavu výchovy a vzdelávania k ľudským právam v regionálnom školstve po realizácii Plánu výchovy k ľudským právam v rezorte školstva na roky 2005-2014

Úvod

Problematike výchovy a vzdelávania k ľudským právam sa Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky začalo intenzívnejšie venovať v rokoch 2004 – 2005 spracovaním a následne schválením v 2. operatívnej porade ministra školstva dňa 8.2.2005 **Plánu výchovy k ľudským právam v rezorte školstva na roky 2005-2014 so zameraním na regionálne školstvo** (ďalej len „PVLP“), spracovaný na základe uznesenia vlády SR č. 446/2004 bodu C. 13. **Tento plán bol zostavený tak, aby sa v priebehu tohto obdobia inštitucionálne zabezpečila výchova a vzdelávanie k ľudským právam v regionálnom školstve v zmysle kompetencií MŠVVaŠ SR a jeho priamoriadených organizácií s prepojením na monitorovanie vrátane spätnej väzby jeho realizácie. Úlohy boli zamerané na tieto základné okruhy riešenia s ich vnútornými väzbami: legislatíva, obsahové zabezpečenie výchovno-vzdelávacieho procesu, ďalšie vzdelávanie pedagogických zamestnancov, vydávanie metodických materiálov a učebných textov a ďalšie súvisiace činnosti.**

Zároveň počas tohto 10-ročného obdobia sa priebežne plnili úlohy, ktoré vyplynuli z rôznych akčných plánov, ktoré vláda SR svojimi uzneseniami prijímala v oblastiach predchádzania všetkých foriem diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatných prejavoch intolerancie, migračnej politiky SR, násilia na ženách, rodovej rovnosti a pod.

Nezávisle popri realizácii PVLP vo formálnom vzdelávaní v regionálnom školstve sa uskutočňovali aktivity aj v oblasti neformálneho a informálneho vzdelávania detí a mládeže mimo školy a rodiny. Všetky ľudsko-právne aktivity smerovali k trvalému skvalitňovaniu podmienok života detí a mládeže, k podpore a rozvoju práce s nimi v rámci štátneho i neštátneho sektora najmä v týchto oblastiach: školiacich a vzdelávacích projektov na národnej úrovni, podporných aktivitách práce s talentovanou mládežou, ako aj pre rozvoj práce s mládežou, medzinárodnými školiacimi, vzdelávacími a informačnými aktivitami.

Cieľom predkladanej analýzy za regionálne školstvo je spracovanie 10-ročného odpočtu plnenia úloh jednotlivých subjektov v kontexte výsledkov z monitorovania a hodnotenia ľudských práv, vykonaných prác a systémového zabezpečenia. Konkrétne odpočty plnenia úloh za dobu realizácie, t.j. MŠVVaŠ SR, ŠPÚ, MPC, ŠIOV, ŠŠI, CVTI SR, VUDPaP a IUVENTY tvoria prílohy.

Záverom materiálu sú konkrétne opatrenia vyplývajúce z dosiahnutých výsledkov v regionálnom školstve, ktoré zároveň tvoria základ opatrení do rezortného Akčného plánu výchovy a vzdelávania k ľudským právam (UV SR č. 71/2015).

Plán výchovy k ľudským právam v rezorte školstva na roky 2005-2014 so zameraním na regionálne školstvo

Za realizáciu bolo zodpovedné MŠVVaŠ SR v spolupráci s jeho priamoriadenými organizáciami. V oblasti regionálneho školstva hlavne Štátny pedagogický ústav ako gestor, Štátny inštitút odborného vzdelávania, Metodicko-pedagogické centrum, Centrum vedecko-technických informácií, Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie a Štátna školská inšpekcia.

Ako základný východiskový krok plnenia PVLP bola oblasť úloh, týkajúcich sa uplatňovania ľudských práv v rezorte školstva. ŠPÚ v spolupráci s mimovládou organizáciou Občan a demokracia (2005) zrealizoval **Analýzu školských predpisov – analýza o dodržiavaní ľudských práv v školskom a triednom prostredí**, ktorú finančne podporilo MŠ SR. Cieľom tejto analýzy bolo vzájomné porovnanie medzinárodnej právnej úpravy, Ústavy SR so školským zákonom a príslušnými vyhláškami a porovnanie medzinárodných záväzkov so stavom dodržiavania ľudských práv na škole a v triedach základných a stredných škôl. Následne pre základné a stredné školy ako významná pomôcka pre pomenovanie konkrétnych práv, ktoré majú byť v škole uplatňované spolu s vysvetľujúcim komentárom právnikov, pedagógov a psychológov bol vydaný **Stručný katalóg ľudských práv s námetmi na ich uplatnenie v škole: M. Kríž a kol.**, (ŠPÚ 2005). Vydanie publikácie bolo finančne podporené MŠ SR. Dostali ju všetky základné a stredné školy v Slovenskej republike.

Ďalej úlohy sa zameriavali na ciele, obsah a proces výchovy k ľudským právam v školách. ŠPÚ vypracoval koncepčný materiál pre potreby výchovy k ľudským právam pre základné a stredné školy, obsahujúci súhrn najdôležitejších pojmov, zručností a metód umožňujúcich ich aktívne osvojenie. Za finančnej podpory MŠ SR boli vytvorené a schválené **Osnovy základných poznatkov, zručností a želaných postojov a hodnôt v oblasti výchovy a vzdelávania k ľudským právam pre základné a stredné školy: Bagalová, Ľ., Gogolová, D.** (ŠPÚ 2005). Tento materiál sa stal aj súčasťou metodickéj príručky k ľudským právam pre základné a stredné školy, ktorú vypracovali autorky Bagalová, Ľ., Gogolová, D.: **Ľudské práva a zručnosti potrebné na ich uplatnenie.** Metodická príručka pre učiteľov ZŠ a SŠ. (ŠPÚ 2007). Metodická príručka v náklade 8500 ks bola poskytnutá/distribúovaná všetkým základným a stredným školám, na základe ktorej sa mohli učitelia oboznámiť s praktickou aplikáciou výučby o ľudských právach a k ľudským právam na základných a stredných školách.

Zároveň sa prostredníctvom MPC organizovali vzdelávacie aktivity, ktorých cieľom bolo zlepšiť na školách bezpečnosť, vytvoriť pozitívnu sociálno-emočnú klímu, predchádzať sociálno-patologickým javom ako šikanovanie, kriminalita, extrémizmus, realizovať informačné aktivity na boj proti terorizmu. Obsahová tematika ľudských práv bola postupne integrovaná do všetkých typov vzdelávaní – cez vedúcich pedagogických zamestnancov, pedagogických zamestnancov, výchovných poradcov, koordinátorov prevencie, do vzdelávania v oblasti didaktiky, psychológie, spoločenskovedného aj viacpredmetového vzdelávania, výchovných predmetov, výchovy mimo vyučovania aj predškolskej výchovy a v dokončujúcich špecializovaných kvalifikačných štúdiách ako Etická výchova, a pod. K týmto vzdelávacím aktivitám boli vydané rôzne metodické príručky z účelových prostriedkov MŠ SR.

Nosnými prvkami PVLP za celé 10-ročné obdobie v rámci spätnej väzby realizácie verejnej politiky v oblasti ľudských práv boli: monitorovací a hodnotiaci systém rozsahu a kvality výučby k ľudským právam ako aj vykonávanie cielených inšpekcií.

1. Monitorovací a hodnotiaci systém rozsahu a kvality výučby k ľudským právam

Súčasťou schváleného PVLP bol **Monitorovací a hodnotiaci systém rozsahu a kvality výučby k ľudským právam.** Ústav informácií a prognóz školstva (od roku 2014 následnícka organizácia Centrum vedecko-technických informácií SR, ďalej CVTI SR) plnil jednotlivé úlohy v spolupráci so ŠPÚ a Štátnou školskou inšpekciou (ďalej ŠŠI) podľa tohto projektu. Úlohou projektu bolo určiť meracie nástroje (indikátory) pre zistenie úrovne dosiahnutých výsledkov výchovy a vzdelávania k ľudským právam, monitorovať a hodnotiť daný stav a na základe získaných výsledkov navrhnúť opatrenia pre ich ďalšie skvalitnenie.

V rámci monitorovacieho projektu bol reprezentatívny sociologický výskum zameraný na vzdelávanie a uplatňovanie ľudských práv v školskom a rodinnom prostredí. Objektom výskumu boli žiaci a učitelia základných a stredných škôl a rodičia. **ŠPÚ koordinoval práce,** spojené s 1. etapou realizácie, t.j. – zisťovania vstupných údajov o súčasnom stave výchovy a vzdelávania k ľudským právam v rezorte školstva. Sformovalo sa **osem pracovných skupín,** ktoré riešili **problematiku prípravných prác v súvislosti s tvorbou meracích nástrojov k ôsmym indikátorom monitorovania a hodnotenia výchovy a vzdelávania k ľudským právam v rezorte školstva.**

Indikátory monitorovacieho systému rozsahu a kvality výučby k ľudským právam:

- a) Vybavenosť školy medzinárodnými a národnými dokumentmi (právnymi normami), implementácia problematiky ľudských práv do plánov práce školy
- b) Rozpracovanie otázok výchovy a vzdelávania k ľudským právam v pedagogických dokumentoch (učebné osnovy, vzdelávacie štandardy, výchovno-vzdelávací program pre materské školy, rámcový výchovno-vzdelávací program a pod.) a ich adaptácia
- c) Realizovanie výchovy a vzdelávania k ľudským právam na úrovni učebníc, didaktických materiálov, vzdelávacích médií a spokojnosť používateľov s nimi
- d) Dodržiavanie ľudských práv v škole a spokojnosť žiakov a zamestnancov s realizáciou riešenia ľudských práv
- e) Vzdelávanie učiteľov v oblasti výchovy a vzdelávania k ľudským právam. Hodnotenie vzdelávacích akcií k ľudským právam účastníkmi vzdelávania
- f) Hodnotenie vyučovacieho procesu k ľudským právam
- g) Hodnotenie úrovne vedomostí a postojov žiakov v oblasti výchovy a vzdelávania k ľudským právam
- h) Zapojenie žiakov školy do aktivít v oblasti výchovy a vzdelávania k ľudským právam, poriadaných v mimovyučovacom čase

V rokoch 2006 – 2008 prebehol prvý cyklus, cieľom ktorého bolo zistiť súčasný stav dosiahnutých výsledkov výchovy a vzdelávania k ľudským právam v školskom výchovno-vzdelávacom systéme a na základe získaných výsledkov stanoviť návrh opatrení pre jeho ďalšie skvalitnenie. V tomto období boli vypracované nástroje na meranie k indikátoru: Analýza pedagogických dokumentov z hľadiska rozpracovania výchovy a vzdelávania k ľudským právam (učebné osnovy, vzdelávacie štandardy, výchovno-vzdelávací program pre materské školy, rámcový výchovno-vzdelávací program a pod. a ich adaptácia).

Realizovanie výchovy a vzdelávania k ľudským právam v učebniciach, didaktických materiáloch, vzdelávacích médiách a spokojnosť používateľov s nimi.

Úroveň vedomostí a postojov žiakov v oblasti výchovy a vzdelávania k ľudským právam: Didaktické testy pre žiakov 9. ročníka základných škôl a didaktické testy pre žiakov 4. ročníka stredných škôl.

V rokoch 2009-2011 prebehol druhý cyklus, cieľom ktorého bolo realizovať monitorovanie a hodnotenie zamerané na sledovanie stavu programu Národný plán výchovy k ľudským právam na roky 2005-2014, ktorý nastal po úpravách na základe zistených skutočností z prvého cyklu.

V rokoch 2012-2014 prebehol posledný tretí cyklus monitorovania a hodnotenia, ktorý bol zameraný na sledovanie výstupného stavu a merania pridanej hodnoty medzi 2. a 3. obdobím, ako aj vyhodnotenie predpokladaného prínosu výchovy a vzdelávania k ľudským právam na základných a stredných školách SR v rokoch 2005-2014.

Podrobnejšie uvedené v prílohách č. 1 – ŠPÚ; č. 2 – CVTI SR a č. 3 – ŠŠI.

1.1. Druh zbieraných dát

Žiaci ZŠ a SŠ

Od roku 2005 prebiehal výskumný zber dát vo výberovom súbore žiakov stredných škôl (spravidla ročníkov 1. – 4., resp. vo veku 15 – 19 rokov). Od roku 2007 sa do výberového súboru priradil súbor žiakov základných škôl (spravidla 6. – 9. ročník). Výberový súbor tak tvoria žiaci základných a stredných škôl a zisťované dáta sú nasledovné:

- spôsob výučby ľudských práv v škole,
- vedomosti žiakov o ľudských právach
- miera aktivity žiaka a školy v oblasti ľudských práv,
- porušovanie ľudských práv a jeho riešenie v školskom prostredí,
- právne vedomie mládeže.

Učitelia ZŠ a SŠ

V rokoch 2005, 2007, 2008, 2011 a 2013 sa výskumný zber dát okrem súboru žiakov zameriaval na súbor učiteľov základných a stredných škôl. Tieto výberové súbory neboli reprezentatívne. Zisťované dáta sú nasledovné:

- spôsob výučby ľudských práv v škole,
- aktivita žiakov a zmena ich postojov v oblasti ľudských práv z pohľadu učiteľa,
- miera aktivity učiteľa a školy v oblasti ľudských práv,
- vzdelávanie učiteľov v oblasti ľudských práv,
- porušovanie ľudských práv v školskom prostredí,
- návrhy učiteľov na zlepšenie uplatňovania ľudských práv v škole a na zmenu školského systému všeobecne.

Rodičia

Výskumné úlohy zamerané na zistenie názorov a postojov rodičov žiakov základných a stredných škôl v oblasti výchovy k ľudským právam boli realizované v rokoch 2006, 2009, 2012 a 2014. Výberové súbory neboli reprezentatívne. Zisťované dáta sú nasledovné:

- právne vedomie a zdroj informácií o ľudských právach,
- úroveň spolupráce rodiny a školy pri výchove k ľudským právam a miera participácie rodičov na výchove,
- dodržiavanie ľudských práv v rodinnom prostredí.

Vybrané výsledky k výučbe a riadeniu

Každé tri roky realizácie PVLP (v rokoch 2008, 2011 a 2014) boli publikované vybrané výsledky z prieskumov zameraných na výučbu a za školský rok 2006/2007 a 2011/2012 na riadenie v oblasti ľudských práv. Tieto nepredstavovali samostatnú výskumnú úlohu súvisiacu z realizáciou PVLP, ale predstavujú užitočné zhrnutie zistených dát s komparáciou za predchádzajúce obdobie. Takáto metóda priebežného hodnotenia výsledkov vzdelávacej politiky (realizácie PVLP), pokiaľ je zamerané na relevantné dáta, umožňuje jej reformuláciu a efektívnejšie nastavovanie čiastkových (napr. ročných, trojročných) cieľov.

Multikultúrna výchova

V rokoch 2011, 2012 a 2013 bol realizovaný UIPŠ resp. CVTI SR výskum názorov a postojov žiakov, v roku 2013 aj názorov a postojov učiteľov na výučbu multikultúrnej

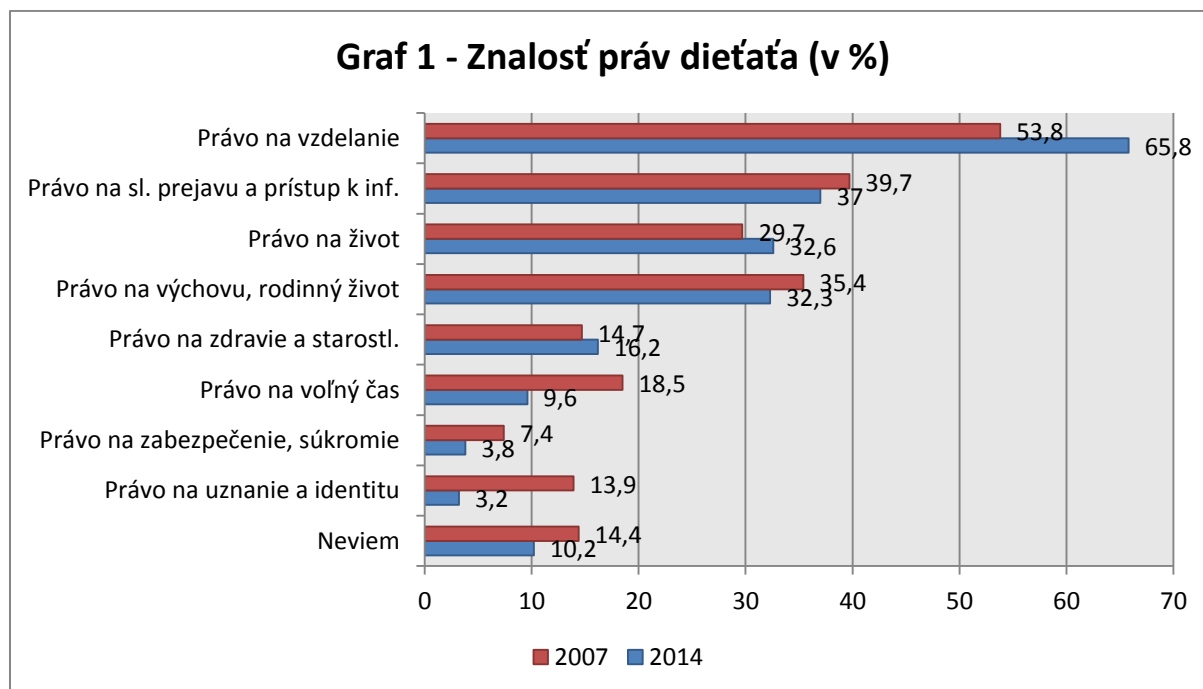
výchovy (MKV)¹. Výberový súbor žiakov predstavoval žiakov 7. – 9. ročníkov ZŠ a 1. – 3. ročníkov SŠ. Tieto zisťované údaje sú, aj napriek tomu, že neboli súčasťou výskumných úloh predmetného výskumu, relevantnými údajmi, ktoré prispievajú ku kvalitatívnemu zisťovaniu zmien na úrovni medziľudských vzťahov a školského kurikula - sociálnej klímy.

1.2. Interpretácia získaných dát

Žiaci ZŠ a SŠ

Výchova k ľudským právam nie je samostatným predmetom, spôsob výučby ľudských práv v škole mapuje predmety, na ktorých sa žiaci stretávajú s ľudskými právami, ďalej formy výučby na hodine a v škole. Vo všetkých prípadoch najvyššie zastúpenie pomedzi predmetov má občianska výchova/náuka, ďalej etická výchova, dejepis, náuka o spoločnosti, dejepis iné (napr. náboženská výchova). K menej zastúpeným patrí napr. právna náuka alebo základy práva, i keď spomínané predmety (právna náuka) by mohli byť vhodným zdrojom a spôsobom komplexnej výučby k ľudským právam a orientácie v živote (vrátane základov pracovného, rodinného a občianskeho práva a sociálnej a finančnej gramotnosti).

Pokiaľ sa týka vedomostí žiakov, definovať konkrétne práva nevedelo v r. 2005 5,3 % žiakov, pričom v r. 2014 10,2 % žiakov. Zhruba **každý desiaty žiak teda nemá potrebné vedomosti** o jednotlivých ľudských právach. Najzastúpenejšie spomedzi rozpoznaných práv je jednoznačne **právo na vzdelanie** (približne 2/3 žiakov), **právo na slobodu prejavu a prístup k informáciám**, **právo na výchovu a život v rodine a právo na život** (okolo 1/3 žiakov). V rokoch 2005 a 2006 bolo výrazne zastúpeným aj právo na zdravie a starostlivosť, nie však v neskoršom období. Právo na uznanie a identitu rozpoznáva iba 3,2 % (v roku 2005 6,2 %), i keď práve táto súvislosť môže byť kľúčová pri vzdelávaní k tolerancii a MKV. Dohovor o právach dieťaťa ako základný ľudsko-právny dokument však **nepozná väčšina žiakov** (71,1 %) a tento trend má v období rokov 2005-2014 skôr stúpajúcu tendenciu.

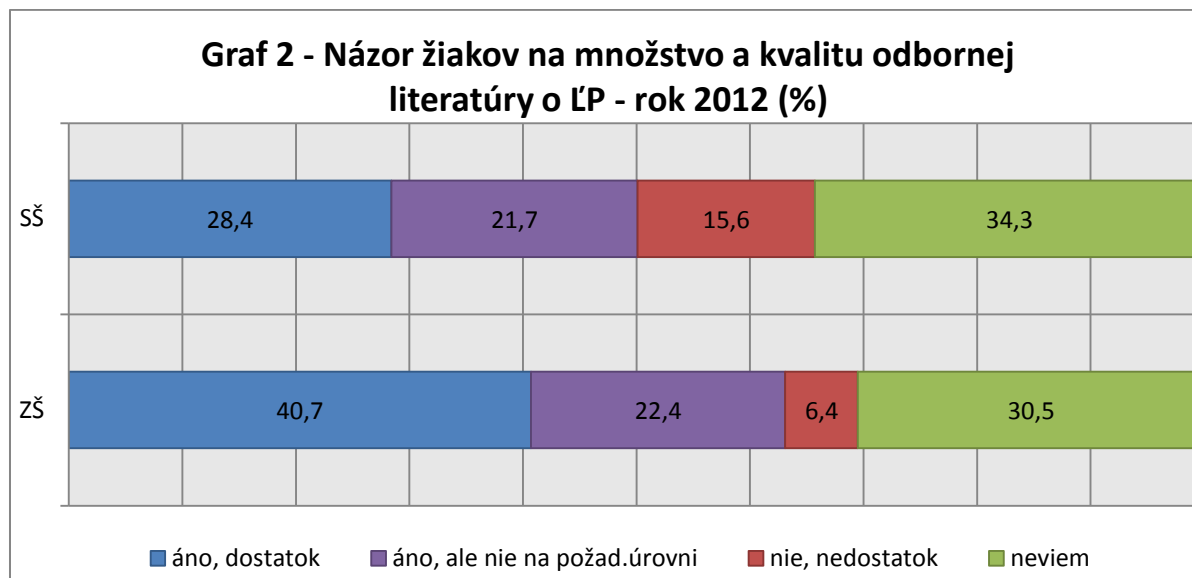

Poznámka: Údaje presahujú 100% z dôvodu možnosti voľby viacerých odpovedí.

¹ Ide o nasledovné tituly: Multikultúrna výchova v základných a stredných školách (2011); Vzor tolerantného správania mladých ľudí (2012); Multikultúrna výchova z pohľadu žiakov základných a stredných škôl (2013); Multikultúrna výchova z pohľadu učiteľov (2013).

Výrazne, takmer **dvojnásobne sa zvýšil počet žiakov**, ktorí získavajú svoje **poznatky** o ľudských právach **prostredníctvom internetu** (18,5 % v r. 2005 a 34,0 % v r. 2014). Školské vzdelávanie má počas celého sledovaného obdobia prioritné postavenie. Ďalej sú to rodičia a médiá ako druhý najčastejší zdroj získavania informácií. Trojuholník škola – rodina – médiá/internet tak potvrdzuje svoje výhradné postavenie pri získavaní informácií v ľudsko-právnych témach.

Čo sa týka odbornej literatúry, o jej nedostatku v škole je presvedčených 15,6 % žiakov stredných a 6,4 % základných škôl, okrem toho viac ako pätina žiakov namietala kvalitu literatúry, ktorú majú k dispozícii. Najmenej spokojnosti prejavili žiaci ZŠ s typom materiálov k výučbe ľudských práv, s ich aktuálnosťou a tým ako ich zaujmú.

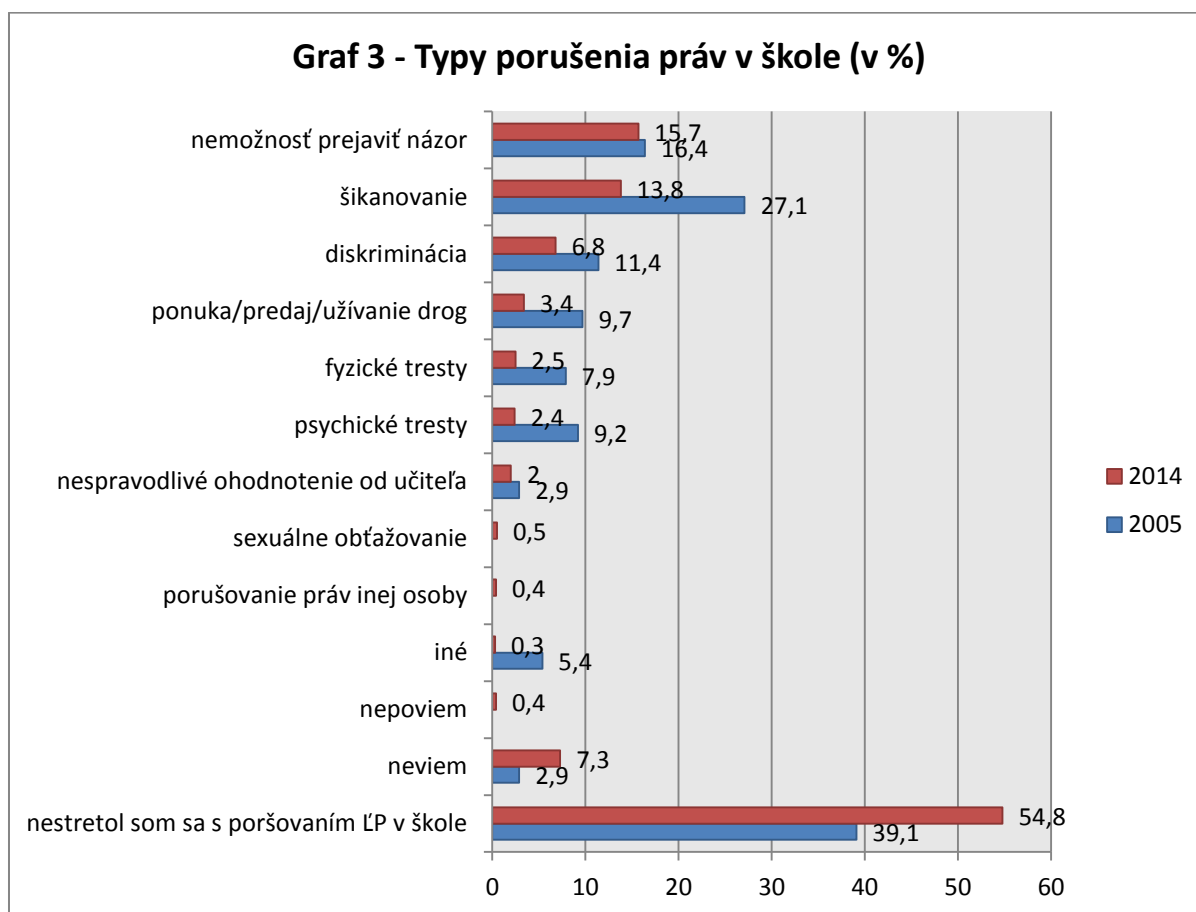
Tabuľka 1 – Miera spokojnosti podľa stupňa vzdelania (šk. r. 2011/2012)

Zložky vzdelávania v oblasti ĽP	Priemer	
	SŠ	ZŠ
priestor na diskusiu k otázke ľudských práv	2,13	1,99
kvalita získavaných informácií o ľudských právach (aktuálnosť, využiteľnosť)	2,31	2,00
úroveň prednášok, besied o ľudských právach (aktuálnosť, spôsob realizácie)	2,32	2,14
rôznosť foriem výučby (výučba na hodine, prednášky, súťaže apod.)	2,35	2,00
premietnutie teórie o ľudských právach do praxe (využitie v bežnom živote)	2,40	2,14
názorné riešenie prípadného porušenia ľudských práv	2,42	2,02
obsah tém z oblasti ľudských práv (rôznosť tém)	2,44	2,13
typ materiálov k výučbe ľudských práv (aktuálnosť, zaujatie pozornosti)	2,56	2,20

Poznámka: 1 = úplne spokojný/ 5 = úplne nespokojný

Takmer **50% žiakov má osobné skúsenosti s porušovaním ľudských práv v školskom prostredí**. I keď oproti r. 2005 tento počet klesol približne o 16 percentuálnych bodov, čo je pozitívny trend, toto percento je stále vysoké, navyše stúpa počet žiakov, ktorí neboli spokojní s riešením porušovania ľudských práv. K najčastejším prípadom identifikovaných žiakmi ako porušenie ľudských práv je **nemožnosť vyjadriť názor** a **šikanovanie**. Ohľadom riešenia porušovania ĽP by bolo potrebné zistiť dôvody šikany, alebo diskriminácie. Najviac detí rieši porušovanie ľudských práv s učiteľom, potom s rodičom a **trete najpočetnejšie z odpovedí je nezdôveriť sa nikomu**. Učiteľ, ako riešiteľ porušovania ľudských práv najčastejšie volí poznámku, predvolanie rodičov do školy.

Graf 3 - Typy porušenia práv v škole (v %)

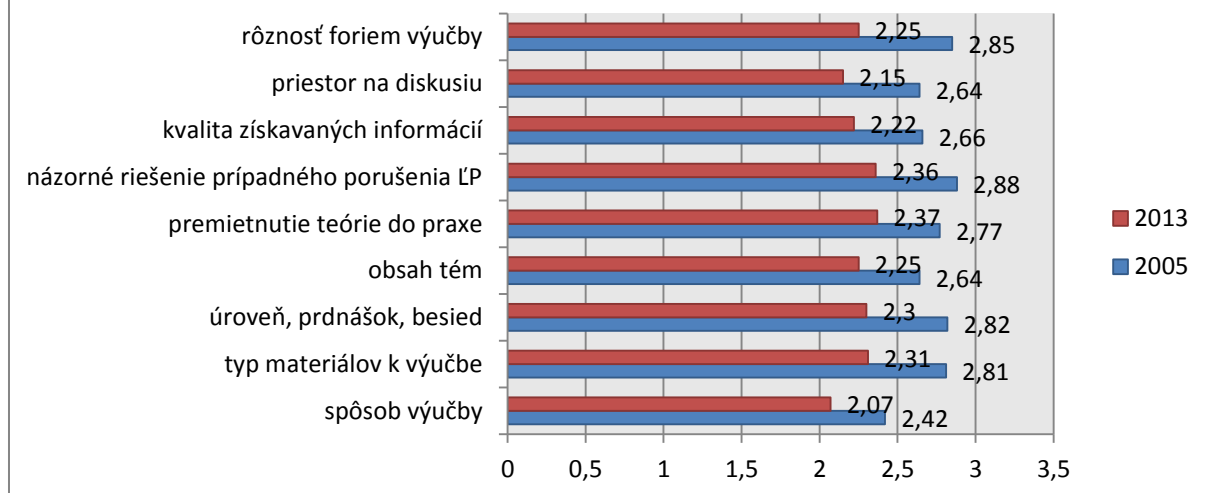

Poznámka: Údaje presahujú 100% z dôvodu možnosti uvedenia viacerých odpovedí.

Čo sa týka školských podujatí, **miera aktivity žiakov je neuspokojivá**, žiaci sa v takmer 72 % zúčastňujú podujatí zameraných na výučbu k ľudským právam, **len ak je účasť povinná**. Dôvody ich neúčasti neboli dostatočne preskúmané. Navyše väčšina respondentov (72,2 %) nevie či sa ich škola zapája do projektov a súťaží k ľudským právam. Naproti tomu, učitelia si myslia, že žiaci sa o ľudské práva zaujímajú a vedomosti o ľudských právach považujú za potrebné pre život (95% učiteľov ZŠ a viac ako 87% učiteľov SŠ). Žiaci ako spôsob získavania vedomostí v oblasti ľudských práv v škole identifikovali okrem vyučovacích hodín čoraz viac besedy a prednášky s odborníkmi. Od roku 2008 klesla účasť žiakov na súťažiach venovaných téme ľudských práv. **Prevažná väčšina žiakov si však myslí, že vyučovanie ľudských práv v škole je potrebné**, a to až 89% žiakov SŠ a 79% žiakov ZŠ.

V miere spokojnosti žiakov ZŠ aj SŠ v sledovaných obdobiach (2005 – 2013) sa **zlepšilo hodnotenie vo všetkých oblastiach vzdelávania ľudských práv v škole** (priestor na diskusiu, kvalita získavaných informácií, rôznosť foriem výučby, názorné riešenie porušenia ľudských práv, úroveň prednášok, besied, premietnutie teórie do praxe).

Graf 4 - Spokojnosť žiakov so zložkami vzdelávania v oblasti ĽP (priemer)

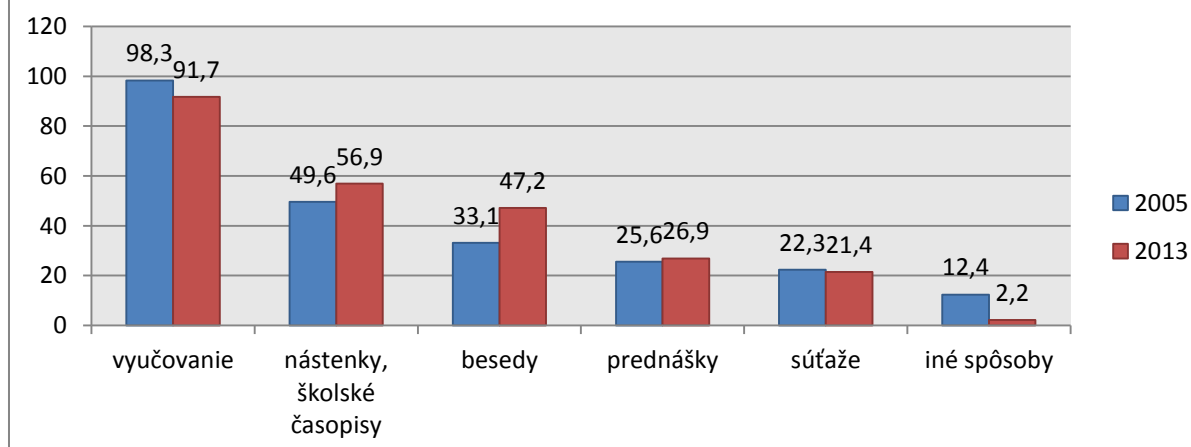

Poznámka: rok 2005 (1 = úplne spokojný/á/ 5 = úplne nespokojný/á); rok 2013 (1=úplne spokojný/á/4=úplne nespokojný/á)

Učitelia ZŠ a SŠ

Podľa názoru učiteľov najpoprednejšou formou výučby ľudských práv je priamo vyučovací proces, do popredia sa však dostávajú aktívnejšie formy výučby: nástenky, školské časopisy a besedy, učitelia čoraz viac využívajú pri výučbe ĽP iné formy materiálov namiesto príručky, učebnice a odborných materiálov, i keď tie majú stále početnú prevahu. **Stúpa využívanie všetkých typov materiálov** (okrem odbornej literatúry), najviac však **obrazového materiálu** (až o polovicu za 5 rokov sledovaného obdobia 2007 - 2012) a videokaziet, DVD, CD nosičov. Na stredných školách aj využívanie publikácií pre výučbu.

Graf 5 - Formy výučby ľudských práv v škole (v %)

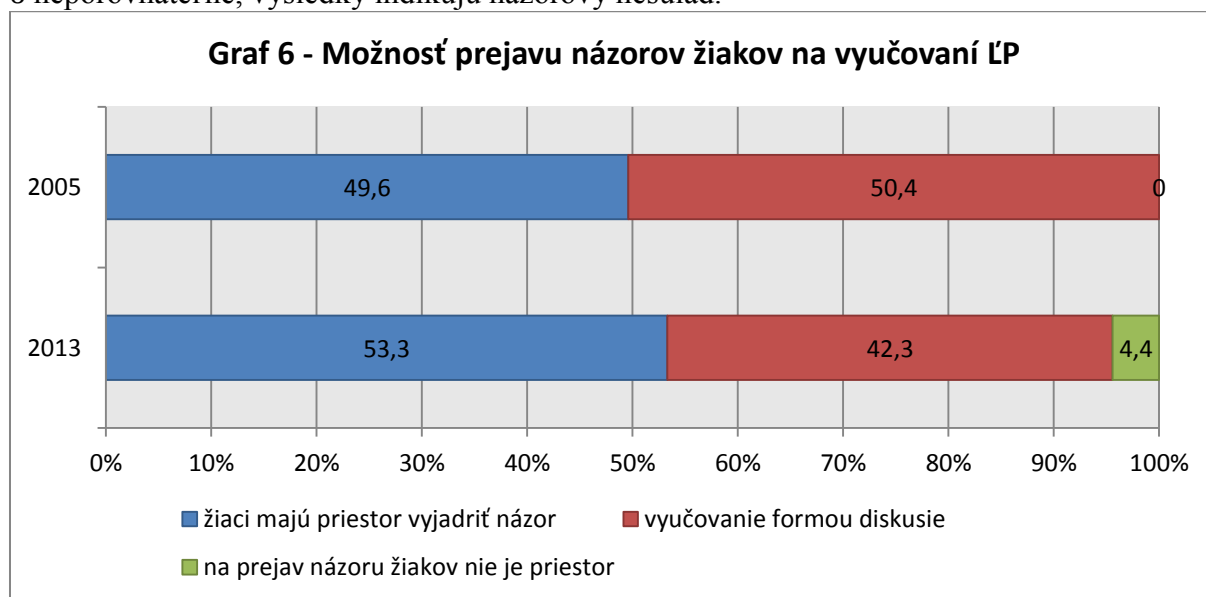
Poznámka: Údaje presahujú 100% z dôvodu možnosti uvedenia viacerých odpovedí

Tabuľka 2 – Porovnanie údajov za roky 2010 až 2012 (%)

Materiály, publikácie používané k výučbe ĽP	ZŠ			SŠ		
	2007	2010	2012	2007	2010	2012
Všeobecné právne dokumenty	94,3	97,5	95,0	88,9	100,0	97,4
Medzinárodné právne dokumenty	86,6	82,7	87,5	82,1	92,5	89,7
Odborná literatúra	71,4	65,4	66,3	79,5	83,8	78,2
Publikácie pre výučbu	54,1	66,7	63,8	25,9	86,3	85,9
Časopisy	41,7	37,0	33,8	29,1	40,0	39,7
DVD, CD nosiče	44,4	53,1	51,3	23,9	72,5	73,1
Obrazový materiál	33,9	40,7	63,8	38,5	32,5	61,5
Spolu*	426,4	443,2	461,3	367,9	507,6	525,5

*súčet percent prevyšuje 100 % z dôvodu možnosti uvedenia viacerých odpovedí

Mierne stúpol počet učiteľov, zastávajúcich názor, že žiaci majú priestor vyjadriť svoj názor na vyučovaní (53,3 % respondentov), o niečo menej učiteľov (42,3 %) si myslí, že vyučovanie prebieha formou diskusie. Žiaci vyjadrili skôr spokojnosť s priestorom na diskusiu (2,15 na škále od 1 – 4), čo sa týka zložiek vzdelávania. V porovnaní s názorom žiakov, kde nemožnosť vyjadriť svoj názor považujú za jedno z najčastejšie porušovaných ľudských práv ide o diskrepanciu. Navyše 63 % žiakov vo výskumoch MKV si myslí, že predmetné témy sú podávané teoreticky (práca s textom, nie diskusia). I keď ide o neporovnateľné, výsledky indikujú názorový nesúlad.

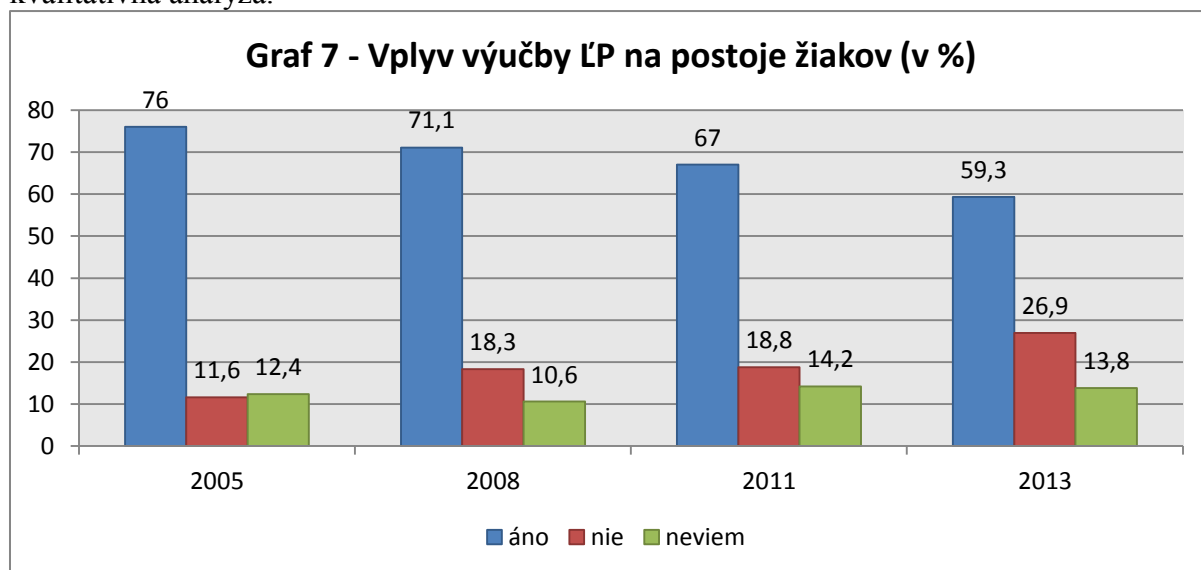

Viac ako polovica učiteľov vyjadruje spokojnosť s priestorom venovaným výučbe ľudských práv v súčasnosti, avšak **významná časť (44,1 %) si myslí, že by bol potrebný väčší priestor** a len necelé 4 % si myslia, že by bol potrebný venovať tejto téme menší priestor. Prevažná väčšina učiteľov ZŠ a SŠ sa zhoduje v tom, že problematika ľudských práv je začlenená v školskom vzdelávacom programe, pláne práce triedneho učiteľa, pláne práce metodických orgánov, vnútornom poriadku školy a v pláne práce školy. Učitelia vyjadrujú spokojnosť s rozpracovaním ľudských práv v učebných osnovách, okolo **40% by však prijalo aj širšie rozpracovanie niektorých tém.**

Prevažná väčšina pedagógov (84,4 %) preferuje zaradovanie ľudských práv ako súboru tém do učebných predmetov, len 12% si myslí, že by bol potrebný vyčleniť ľudským právam samostatný predmet. Tento názor je výrazne viac zastúpený v stredných školách (18,9 %; ZŠ: 5,6 %)

Zaujímavým zisťovaním bol názor učiteľov na vplyv výučby k ľudským právam na postoje žiakov. Za sledované obdobie (2005 – 2013) bol zistený klesajúci trend, kým v r.

2005 hodnotilo pozitívny vplyv 76 % učiteľov, v r. 2013 už výrazne menej, 59,3%. Naopak, názor, že výučba nemá vplyv na postoje žiakov malo v r. 2005 11,6% učiteľov a v r. 2013 už 26,9 %. Možno preto konštatovať určitý skepticizmus zo strany učiteľov. Tieto názory učiteľov by bolo vhodné podrobnejšie preskúmať, s uvedením dôvodov – chýba však kvalitatívna analýza.

Miera aktivity učiteľov v neformálnych podujatiach školy v oblasti ľudských práv zaznamenáva takisto **klesajúci trend**, a to v celom sledovanom období. Necelá **polovica oslovených pedagógov sa zapojila** v takýchto aktivitách, pričom na prvom mieste to bola Olympiáda ľudských práv, ďalej rôzne projekty a súťaže. Až 40% učiteľov však nevie, či škola na projektoch a programoch v oblasti ľudských práv participuje a 30% učiteľov si myslí, že áno, aj že nie. V porovnaní so vzrastajúcim záujmom žiakov o atraktívnejšie formy výučby ľudských práv (besedy a prednášky), zapojenosť učiteľov a škôl klesá a klesá aj miera aktivity žiakov. V tomto smere bude nevyhnutné motivovať školy vyvíjať zvýšené úsilie o atraktívnejšie formy výučby k ľudským právam a aktivizovať učiteľov i žiakov.

Takisto bola zaznamenaná klesajúca účasť učiteľov na vzdelávacích aktivitách v oblasti ľudských práv, chýba ale podrobnejšia analýza dôvodov učiteľov. **Vzdelávania sa nezúčastňuje takmer 77% učiteľov** (v r. 2005 to bolo 45% učiteľov). Správy z výskumov konštatujú, že i napriek moderným informačným technológiám nie je zatiaľ informovanosť na potrebnej úrovni (ako dôvod neúčasti učiteľov na vzdelávacích aktivitách bolo v 50% uvádzané „nedostatok informácií“). V roku 2013 asi 20% učiteľov uviedlo, že počas svojej pedagogickej praxe absolvovali kurz (seminár v oblasti ĽP) a prevažná časť s ním bola spokojná. V sledovanom období sa však ich spokojnosť znížila. Realizátormi ďalšieho vzdelávania učiteľov v oblasti ľudských práv boli prevažne štátne školské inštitúcie, v prípade stredných škôl vzrástol počet mimovládnych organizácií ako realizátorov vzdelávania. K otázke **umožnenia vzdelávania** učiteľov v oblasti ľudských práv zo strany vedenia školy sa ale **negatívne vyjadrilo 11,5% učiteľov ZŠ** a 3,8% učiteľov SŠ. Zaujímavým údajom je, že v Trnavskom kraji to bolo až 40% učiteľov ZŠ, ktorí nemali umožnené vzdelávať sa zo strany vedenia a 18,2% SŠ učiteľov v Košickom kraji.

Čo sa týka odbornej literatúry k ľudským právam, viac ako polovica učiteľov sa domnieva, že v škole je jej dostatok, avšak približne pätina síce potvrdila jej dostatočný počet, ale namietali jej nedostatočnú kvalitu (totožne s názormi žiakov na odbornú literatúru). Podľa učiteľov sa **situácia ohľadom množstva a kvality odbornej literatúry k problematike ľudských práv na školách zhoršila**. Vzrástol podiel tých, ktorí namietali nedostatočnú

kvalitu ale aj celkový nedostatok literatúry. Spolu s neúčastou učiteľov na vzdelávacích podujatiach túto situáciu možno považovať za neuspokojivú.

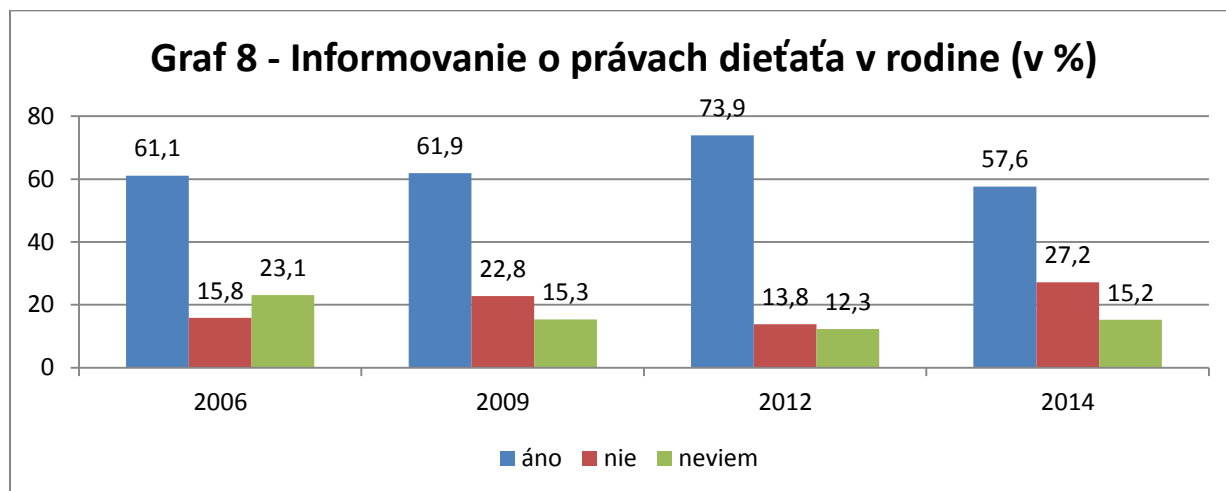
Tabuľka 3 - Množstvo a kvalita odbornej literatúry k LP v rokoch 2007 až 2012 (%)

Dostatok odbornej literatúry k LP	ZŠ			SŠ		
	2007	2010	2012	2007	2010	2012
Áno, je jej dostatok	72,8	47,5	51,9	65,8	65,8	57,1
Áno, ale nie na požadovanej úrovni	10,4	32,5	21,0	17,1	19,0	19,5
Nie, je jej nedostatok	11,5	12,5	21,0	14,5	12,7	19,5
Neviem posúdiť	5,3	7,5	6,2	2,6	2,5	3,9
Spolu	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Problematika porušovania práv je vnímaná učiteľmi v pozitívnom trende, takmer **o polovicu menej učiteľov si myslí, že žiaci porušujú ich práva** a o 82% učiteľov menej si myslí, že porušujú práva žiaka. Porušovanie práv sa v najväčšej miere snažia riešiť učitelia v spolupráci s vedením školy (takmer 48%), ďalej riešia problém sami (35%) a asi tretina sa obracia na rodičov. Vzrastá počet učiteľov, ktorí sa obracajú na iného učiteľa.

Rodičia

K základným zisteniam patrí fakt, že v sledovaných obdobiach sa znížil počet rodičov informujúcich sa v rodine o právach dieťaťa (57,6 % v r. 2014 oproti 61,1 % v r. 2006). Vo viac ako polovici rodín sa však o ľudských právach diskutuje. Najčastejšie o právach na vzdelanie a slobodu prejavu a o všeobecných informáciách o ľudských právach a právach dieťaťa. V r. 2014 však **56,5% rodičov nepoznalo Dohovor o právach dieťaťa**. 42% rodičov pozná organizácie venujúce sa právam dieťaťa a vedelo ich aj konkretizovať, najčastejšie je uvádzaný Unicef, druhá v poradí OSN. Čo sa týka spolupráce so školou, pri porušovaní ľudských práv so školou spolupracuje však iba 18,0 % rodičov a toto percento sa znížilo (rok 2005: 25,7 %), okrem toho viac ako tretina rodičov (36%) túto situáciu vôbec nevie posúdiť. Uvedené zistenie poukazuje na **nedostatočnú spoluprácu školy a rodiny** v tejto problematike. V školskom prostredí sa s porušením práv svojho dieťaťa stretlo 14,6 % rodičov, oproti roku 2006 došlo k výraznému poklesu (rok 2006: 30,6 %). Podľa názoru žiakov najčastejšími typmi porušovania ľudských práv v rodinnom prostredí sú nedostatok súkromia, voľnosti a nemožnosť prejaviť svoj názor, stretáva sa s nimi viac ako tretina žiakov).

V oblasti vzdelávania k ľudským právam sa pozitívne vyjadrilo k spolupráci so školou 41,7 % rodičov, ale opakujúca sa situácia s 37% rodičov, ktorí túto otázku nevedia posúdiť

naznačuje rezervy aj v tejto problematike. Napriek tomu **rodičia hodnotili vzťahy medzi školským a rodinným prostredím pozitívne**, sú skôr spokojní s dodržiavaním, vzdelávaním, riešením porušovania LP v škole ako aj so vzťahom k učiteľom svojho dieťaťa. V rámci návrhov na zlepšenie vzájomnej spolupráce uvádzali **zvýšiť informovanosť rodičov o aktivitách a problémoch školy, vzájomnú spoluprácu, spoločné aktivity ako aj zlepšiť prístup k žiakom a rodičom**.

Riaditelia

Cieľom realizovaného prieskumu bolo poznať názory riaditeľov na problematiku ľudských práv a zistiť či sú na školách otázky ľudských práv zakomponované do života školy vo forme dokumentov školy, literatúry, spokojnosti učiteľov, práce žiackych samosprávnych orgánov atď.

Identifikačné znaky výskumného súboru rodičov sa zameriavali okrem iného na zisťovanie pohlavia respondentov, i keď pre zisťovanie vzťahov a postojov v rodine je kľúčovejšie poznať rolu, ktorú člen v rodine pri výchove detí zastáva, bez ohľadu na skutočnosť či je ženou alebo mužom (najmä v prípadoch nekompletných rodín, viacgeneračných rodín, rodín párov rovnakého pohlavia, či odlišnou rodovou identitou).

Len približne 1/5 riaditeľov ZŠ a 7% riaditeľov SŠ v r. 2007 tvrdila, že ľudské práva sú zakomponované v koncepcii rozvoja školy. Vzhľadom na klesajúci záujem zo strany žiakov i učiteľov o školské i mimoškolské aktivity v oblasti ľudských práv, je práve koncepcia rozvoja školy priestor pre zdieľanie spoločnej vízie a profilácie školy. **V roku 2012 už tematiku ľudských práv videlo obsiahnutú v koncepcii rozvoja školy 82,5% riaditeľov, čo je pozitívnym príkladom zamerania riadenia škôl.** Rozdielnosť však badať vo vnímaní učiteľov a riaditeľov ako je oblasť ľudských práv obsiahnutá v ďalšej dokumentácii. Pokiaľ učitelia mali pocit, že najväčšmi sa objavuje v pláne práce triedneho učiteľa, predmetových komisií a výchovného poradcu, riaditelia tejto dokumentácii prisudzovali výrazne menší dôraz v zmysle implementácie ľudských práv.

Pokiaľ ide o spokojnosť s rozpracovaním problematiky ľudských práv v učebných osnovách, **riaditelia si menej často (16,5%) myslia, že učitelia sú spokojní**, i keď samotní učitelia túto spokojnosť vyjadrili v 48,1% (v r. 2012). Takisto si riaditelia (60%) menej často myslia, že učitelia majú možnosť ďalšieho vzdelávania v ľudských právach ako si to myslia samotní učitelia (73%).

Pokiaľ sa týka literatúry k ľudským právam, o 12,4% riaditeľov viac ako učiteľov si myslí, že literatúra je dostupná len tým učiteľom, ktorí sa ľudskými právami zaoberajú. Naopak takmer 72% učiteľov si myslí, že je dostupná aj pre ostatných, i keď ako je zmienené vyššie, množstvo a kvalita odbornej literatúry k problematike ľudských práv na školách sa podľa učiteľov zhoršila.

Zaujímavým zistením je, že rovnako na základných (96,3%) aj stredných (92,3%) školách dominantným zdrojom získavania materiálov k výučbe ľudských práv je pre učiteľov internet. V tomto názore sa riaditelia s učiteľmi takisto rozchádzajú, pre riaditeľov škôl je to MŠVVaŠ a mimovládne organizácie. V porovnaní so žiakmi, kde sa v sledovanom období zdvojnásobil počet žiakov čerpajúcich informácie o ľudských právach práve z internetu, táto okolnosť by mala byť vzatá do úvahy aj v školskom riadení, napr. vytvorením mediálnych obsahov pre učiteľov a žiakov ako zdrojového materiálu k výučbe k ľudským právam.

Riaditelia majú odlišný názor ako učitelia aj v ďalších otázkach, ako je napr. príprava vlastných materiálov k ľudským právam samotnými učiteľmi, kde takmer 12% riaditeľov si myslí, že sa tak nedeje, kde 60,5% učiteľov tvrdí, že si materiály pripravujú a často.

Naopak zhodný názor majú riaditelia a učitelia na zapojenosť žiakov do aktivít školy v ľudských právach. Až 98,7% riaditeľov a 94,7% učiteľov si myslí, že aktivity školy a súťaže sú efektívne, takmer 18% žiakov si však myslí, že nie sú. Tento názor však nie je v súlade s evidovanou klesajúcou mierou učiteľov a žiakov v zapájaní sa do neformálnych podujatí školy a svedčí o nedostatku objektívnosti respondentov.

Jedným z najzaujímavejších zisťovaní smerujúcich k aktívnemu uplatňovaniu ľudských práv na škole a participácie žiakov bola existencia a činnosť žiackych samosprávnych orgánov. Zo súboru **ZŠ malo v r. 2012 47,4% vytvorený samosprávny orgán** (žiacky parlament, debatný parlament, žiacka školská rada), 14,5% plánovalo takýto orgán založiť a viac ako 1/3 riaditeľov priznala, že takýto orgán nemajú. Na **SŠ v r. 2012 v 93,6 % prípadoch boli zriadené žiacke školské rady**, v 2,6 % sa plánovali založiť a v 3,8% neboli založené. V ďalších rokoch sa tieto údaje nezisťovali.

Tabuľka 4 – Porovnanie údajov za základné a stredné školy (šk. r. 2011/2012) v %

Existencia žiackej samosprávy	ZŠ	SŠ
áno	47,4	93,6
nie, ale plánujeme jeho zriadenie	14,5	2,6
nie	38,2	3,8
Spolu	100,0	100,0

Multikultúrna výchova

Možno konštatovať, že žiaci za sledované obdobie (2011 – 2013) **začínajú rozpoznávať témy MKV v rámci vyučovania**, vedia identifikovať konkrétne témy MKV v kontexte učiva rôznych vyučovacích predmetov, teda **vnímajú sprostredkované poznatky o MKV prierezovo** (prierezovosť témy). Žiaci sa na týchto predmetoch **v najmenšej miere stretli s témami ako pravicové a extrémistické skupiny (36,2%), politická korektnosť (38,7%) a mediálna manipulácia (31,3%)**. I keď percento žiakov, ktorí uvádzajú, že sa s témami MKV nestretáva sa znižuje (z 20% v roku 2008²), stále je 16% žiakov a žiačiek, ktorí vyjadrujú tento názor.

Podľa posledných údajov je významným zdrojom získavania informácií o MKV, podobne ako o ľudských právach pre žiakov škola (52%), internet (50,8%), médiá (49,9%) a rodina (40,9%). Škola ako zdroj informácií pritom narastá, rodina má klesajúcu tendenciu a médiá ustupujú internetu.

Učitelia (98,6%) podporujú ideu multikulturalizmu zavádzaním prvkov kultúrnej tolerance do každodenného života školy (napr. nástenka s multikultúrnou tematikou, podpora otvorenej komunikácie v škole či pozitívna školská klíma a dobré vzťahy všetkých jej členov), pričom len 1/3 žiakov uviedla, že sa také niečo na ich škole nachádza a 42,9% respondentov nevedelo odpovedať.

Väčšina učiteľov volí pri forme výučby MKV metódu diskusie, rozhovoru a brainstormingu, osobných skúseností a názornú ilustráciu; i keď z pohľadu žiakov je prevažujúca forma výučby teória (62,9%), teda práca s textom. **Iba 3,9% žiakov uviedlo, že sa stretli s praktickým spôsobom preberania tém MKV** (hranie hier, scénok, prácu v dielnach, účasť na kultúrnych a športových podujatiach, súťažiach, exkurziách a školských výletoch). Odporúča sa viac využívať zážitkové vyučovanie, v tomto smere v škole nerealizujú aktivity podľa 54,0% žiakov, ide teda o nejednotný pohľad na rovnaký problém.

² Podľa údajov z citovaného výskumu Postoje žiakov základných škôl ku kultúrnej odlišnosti (2008), NOS - OSF a CVEK.

Prevažná väčšina učiteľov je konfrontovaná s niektorými **problémami súvisiacimi s plánovaním a projektovaním prierezovej témy MKV: časovou náročnosťou na prípravu a v SŠ aj nedostatočnou časovou dotáciou**. Takmer tretina učiteľov pripustila, že nie je dostatok organizovaných školení, seminárov k MKV (častejšie v SŠ). Väčšina učiteľov v stredných a viac ako polovica v základných školách by uvítali **školenie/kurz, ktorý by im pomohol v preberaní určitých tém MKV, a to najmä k tvorbe prierezových tém, metodike a k téme menším**.

Žiaci respondenti v oveľa väčšej miere zdôvodňujú potrebnosť učiť sa o iných kultúrach, etnikách či národnostiach **z dôvodu rozširovania vlastných vedomostí pred humanistickým prístupom a potrebou vzájomného pochopenia** (vedomosti nad postojmi).

Približne $\frac{3}{4}$ učiteľov si všimlo u svojich žiakov **pozitívnu zmenu** vo vnímaní odlišných skupín a ľudí. K zmenám prostredníctvom výučby MKV, ktoré učitelia registrujú u žiakov patrí: **rozvoj komunikačných zručností, väčšia tolerancia k názorom a postojom druhých, menej kritický pohľad na odlišnosti iných**. Zmeny v správaní žiakov sú menej viditeľné ako v predchádzajúcich zisťovaniach.

1.3. Zhrnutie

Prevažná väčšina žiakov považuje výučbu k ľudským právam za dôležitú. Podľa žiakov sa zlepšil priestor na diskusiu, kvalita získavaných informácií, rôznosť foriem výučby, názorné riešenie porušenia ľudských práv, úroveň prednášok, besied, premietnutie teórie do praxe, obsah tém, typ materiálov k výučbe a spôsob výučby ľudských práv. Žiaci vedia identifikovať jednotlivé ľudské práva, najčastejšie štyri uvádzané sú právo na vzdelanie, právo na výchovu a život v rodine, právo na slobodu prejavu a prístup k informáciám a právo na život. **70% žiakov však vôbec nepozná Dohovor o právach dieťaťa, niektoré práva žiaci vôbec nevedia identifikovať a takmer 50% žiakov má osobné skúsenosti s porušovaním ľudských práv, najčastejšie je to nemožnosť vyjadriť svoj názor a šikanovanie**.

Až 72% žiakov sa zúčastňuje školských podujatí k ľudským právam len ak je účasť povinná. Škola je pre žiakov primárnym zdrojom informácií o ľudských právach, nasleduje rodina a médiá. Internet je pre žiakov i učiteľov ako zdroj informácií na výraznom vzostupe.

U učiteľov zaznamenávame **klesajúci trend záujmu a účasti na ďalšom vzdelávaní k ľudským právam, miere ich aktivity na neformálnych podujatiach školy, množstve a kvality odbornej literatúry ale aj ich presvedčenia o vplyve výučby ľudských práv na zmenu postojov žiakov**. Zhruba 40% učiteľov by prijalo širšie rozpracovanie niektorých tém a väčší priestor venovaný problematike ľudských práv. Učitelia preferujú výučbu ľudských práv ako súboru tém, len zhruba 12% by volilo ľudské práva ako samostatný predmet.

Multikultúrna výchova zaujíma vo výučbe k ľudským právam svoje miesto. Približne $\frac{3}{4}$ učiteľov zaznamenáva pod vplyvom MKV pozitívne zmeny ako je rozvoj komunikačných zručností žiakov, vyššia tolerancia žiakov k názorom a postojom druhých; spoločenský kontext a školská klíma však s MKV dostatočne nekorešpondujú.

Viac ako tretina rodičov nevie posúdiť spoluprácu školy a rodiny v oblasti porušovania ľudských práv a vzdelávania k ľudským právam, napriek tomu $\frac{3}{4}$ rodičov deklarujú dobré vzťahy so školou, ale vidia priestor pre zlepšenie v oblasti spoločných voľnočasových aktivít a demokratickejším prístupom školy k žiakom.

Vo väčšine zisťovaných údajov sa názory riaditeľov škôl líšia od názorov učiteľov, nie však výrazne. Ich názory sa stotožňujú pokiaľ ide o všeobecné názory o prospešnosti výučby k ľudským právam pre žiakov, tie sa však nezhodujú s názormi

žiacov. Tento fakt svedčí o určitom nedostatku diskusie vo vnútri školy a nedostatočnej miere spolurozhodovania na úrovni žiak – učiteľ – riadenie školy.

Monitorovací systém rozsahu a kvality výučby ľudských práv sa zameriava na všetky dôležité oblasti (riadenie, učitelia, žiaci, rodičia), opomína však relevantné údaje vo vzťahu k uplatniteľnosti ľudských práv v školskom prostredí (najmä kvalitatívneho charakteru ako je napr. dôvody šikany a diskriminácie, možnosti participácie v samosprávnych orgánoch školy) využiteľné pre potreby koncepčných opatrení na úrovni rezortu školstva.

2. Štátna školská inšpekcia

Počas plnenia úloh PVLP monitorovala ŠŠI v základných a v stredných školách proces formovania osobnosti žiakov, ich hodnotové postoje a názory, ktoré formovali prostredníctvom plnenia obsahu formálnej i neformálnej výchovy a vzdelávania, prostredníctvom vytvárania pozitívne motivujúceho prostredia škôl a tiež prostredníctvom realizovania rôznorodých pútavých aktivít. Pri analýze získaných inšpekčných poznatkov školskí inšpektori konštatovali viacero skutočností, ktoré pomerne negatívne ovplyvňovali úspešné etablovanie výchovy k ľudským právam a nadväzne i multikultúrnej výchovy do edukačného prostredia škôl.

V obsahoch školských vzdelávacích programoch boli ciele výchovy k ľudským právam i ciele a úlohy prierezovej témy multikultúrna výchova formálne zapracované, miera ich praktickej realizácie bola nízka. V subjektoch sa nie vždy podporovalo zmyslupné vytváranie prostredia pre inkluzívne vzdelávanie, pedagógovia nemonitorovali postoje a názory žiakov súvisiace s vytváraním multikultúrneho prostredia, v nižšej miere venovali pozornosť prevencii šikanovania vytváraním atmosféry dôvery a pochopenia. V školských poriadkoch, najmä základných škôl, nebola zakotvená úloha žiackej samosprávy, činnosť žiackych rád v stredných školách bola často formálna a nepružná. Školy prevažne disponovali množstvom publikácií, ktoré boli zamerané na oblasť výchovy a vzdelávania k ľudským právam a zabezpečovali žiakom prístup k internetu napriek tomu, vo vyučovacom procese ich uplatňovanie chýbalo. **K negatívnym zisteniam z vyučovacích hodín, vrátane hodín občianskej náuky, patrili absencia stanovenia afektívnych cieľov vyučovania zameraných na formovanie hodnotových postojov, absencia premysleného rozvíjania personálnych a interpersonálnych kompetencií a najmä v stredných školách chýbalo systematické rozvíjanie objektívnej sebareflexie žiakov. Pedagogickí zamestnanci si zväčša d'alším vzdelávaním neprehľbovali právne vedomie a pomerne nízke percento z nich absolvovalo vzdelávanie zamerané na metodiku výchovy k ľudským právam či multikultúrnej výchovy.** Riaditeľom škôl v správach pre kontrolovaný subjekt poskytli školskí inšpektori podnety a odporúčania smerujúce k odstráneniu nedostatkov a príčin ich vzniku, navrhli systémové riešenia k efektívnejšiemu uplatňovaniu výchovy k ľudským právam v edukačnom procese i v činnosti školy.

Štátna školská inšpekcia na základe analýzy a komparácie inšpekčných zistení z realizovaných troch cyklov monitorovania v 240 kontrolovaných základných školách a v 277 stredných školách považuje za nevyhnutné venovať výchove a vzdelávaniu k ľudským právam naďalej mimoriadnu pozornosť. Ľudsko-právna problematika sa musí stať prirodzenou súčasťou všetkých oblastí výchovno-vzdelávacej práce škôl a školských zariadení ako kľúčový nástroj rozvíjania tolerance, inkluzívnosti a otvorenosti školského prostredia.

Podrobnejšie informácie vrátane ďalšej inšpekčnej činnosti sú v prílohe č. 3.

3. Legislatívne a obsahové zabezpečenie vo výchovno-vzdelávacom procese

3.1. Legislatívne zabezpečenie problematiky ľudských práv

V rámci obsahovej transformácie regionálneho školstva prijatie:

- ✓ zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov s účinnosťou od 1. septembra 2008;
- ✓ vyhlášky MŠ SR č. 320/2008 Z. z. o základnej škole v znení vyhlášky č. 224/2011 Z. z.;
- ✓ zákona č. 317/2009 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov s účinnosťou od 1. novembra 2009;
- ✓ noviel zákona č. 596/2003 Z.z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov;
- ✓ každoročne Pedagogicko-organizačných pokynov na príslušný školský rok.

Podrobnejšie v prílohe č. 4.

3.2. Obsahové zabezpečenie v štátnych vzdelávacích programoch

Štátny vzdelávací program (ďalej len „ŠVP“) je **záväzný dokument, ktorý stanovuje všeobecné ciele vzdelávania a kľúčové kompetencie, ku ktorým má vzdelávanie smerovať**. Ciele vzdelávania sú postavené tak, aby sa zabezpečil vyvážený rozvoj osobnosti žiakov. **Štátny vzdelávací program vymedzuje aj rámcový obsah vzdelávania. Je východiskom pre tvorbu školského vzdelávacieho programu, v ktorom sa zohľadňujú aj špecifické podmienky a potreby regiónu.**

Povinnou súčasťou obsahu vzdelávania sú **prierezové tematiky**, ktoré sa spravidla prelínajú cez vzdelávacie oblasti.

Prierezové témy je možné realizovať viacerými formami – ako integrovanú súčasť vzdelávacieho obsahu oblastí vzdelávania a vhodných učebných predmetov, ako samostatný učebný predmet v rámci rozširujúcich hodín (pri profilácii školy), vhodná je forma projektu (v rozsahu počtu hodín, ktoré sú pridelené téme) alebo veľmi efektívna forma kurzu. Výber spôsobu a času realizácie prierezovej témy je v kompetencii každej školy.

Jednou z povinných prierezových tém je aj **multikultúrna výchova**. V rokoch 2011 a 2012 boli vypracované a schválené **Ciele a obsah multikultúrnej výchovy a vzdelávania pre Štátny vzdelávací program ISCED 0 a ISCED 1: Mistrík, E. /ŠPÚ 2011/** a diela **Ciele a obsah multikultúrnej výchovy a vzdelávania pre Štátny vzdelávací program ISCED 2 a ISCED 3A: Mistrík, E. /ŠPÚ 2012/**, ktoré sú zverejnené a prístupné na webovom sídle ŠPÚ pre všetky stupne vzdelávania.³

3.2.1. Štátny pedagogický ústav

V prílohe č. 1 ŠPÚ podrobne rozpracoval problematiku ľudských práv v pedagogickej dokumentácii štátnych vzdelávacích programov pre ZŠ a SŠ v rokoch 2005 – 2015. V rámci pedagogickej dokumentácie ŠVP v tomto časovom priereze vrátane predmetov slovenský jazyk a literatúra, maďarský jazyk a literatúra, slovenský jazyk a slovenská literatúra, ukrajinský jazyk a literatúra, rusínsky jazyk a literatúra, rómsky jazyk a literatúra a kurikula pre deti migrantov môžeme konštatovať, že myšlienka ľudských práv je v nich neustále prítomná hlavne na úrovni cieľov, a to bez ohľadu na to, či ide o ciele vyučovacieho predmetu

³ http://www.statpedu.sk/files/documents/svp/ms/mkv_isced_0_1.pdf

http://www.statpedu.sk/files/documents/svp/2stzs/isced2/prierez/multikultura/mkv_isced_2_3a.pdf

alebo vzdelávacej oblasti. V cieľoch je uvedená téma formulovaná väčšinou explicitne, pričom sa zohľadňuje určitá skupina ľudských práv, ktoré sa priamo viažu k jazykovej, či kultúrnej identite a k akceptácii kultúrnej a jazykovej odlišnosti.

Na druhej strane vyučovacie jazyky problematiku ľudských práv reflektujú v oveľa väčšej šírke, a to v procesuálnej rovine, ktorej základ tvorí práca s textom. Vďaka širokospektrálnosti tém, s ktorými možno na hodinách pracovať, pričom bude zohľadnená ich veku primeranosť a vedomostná úroveň, prispievajú vyučovacie jazyky do diskusie o ľudských právach neustále.

Téma ľudských práv je tak plne podporovaná a zastúpená vo všetkých predmetoch. Je nutné však uviesť, že proces zavádzania tejto problematiky bol a stále je plnej v kompetencii učiteľa. Pedagogická dokumentácia spreď roku 2008 a následne aj ŠVP len vytvárajú priestor na jej implementáciu priamo vo vyučovacom procese. Z toho vyplýva, že miera jej zastúpenia v rámci vyučovania jednotlivých predmetov bude individuálna a plne závislá od konkrétneho učiteľa. Pedagogická dokumentácia umožňuje pracovať s touto témou nielen na úrovni recepcie, ale zadáva učiteľovi povinnosť nechať žiaka sa k tejto téme vyjadriť, či už vo forme vlastného textu alebo diskusie, ktorá má byť súčasťou vyučovacích hodín všetkých predmetov ŠVP.

3.2.2. Štátny inštitút odborného vzdelávania

V sledovanom období sa ŠIOV venoval hlavne začleneniu problematiky ľudských práv do odbornej výchovy a vzdelávania v kurikulárnych dokumentoch s dôrazom na humanitne orientované študijné odbory, výchove a vzdelávaniu žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia s výrazným podielom rómskej národnostnej menšiny, výchove a vzdelávaniu k ľudským právam prostredníctvom učebníc (sledovanie kritérií v oblasti ľudských práv pri posudzovaní rukopisov textov učebníc, analýza učebníc z hľadiska zaradenia tém ľudských práv).

Napríklad v rokoch 2006 a 2007 ŠIOV zapracoval v oblasti ľudských práv v procese inovácie do obsahu učebných dokumentov študijných odborov 7646 6 **vychovávateľsko-opatrovateľská činnosť** a 7663 6 **kultúrno-výchovný pracovník** a 7661 6 **sociálno-výchovný pracovník**.

V roku 2012 aktualizoval výkonové a obsahové štandardy zamerané na ľudské práva v ŠVP pre skupiny odborov **68 Právne vedy, 75 Pedagogické vedy, 76 Učiteľstvo**.

ŠIOV uskutočnil na základe výsledkov monitorovania v spolupráci s Odbornými komisiami a sociálnymi partnermi revidovanie štátnych vzdelávacích programov pre odborné vzdelávanie a prípravu. V revidovaných ŠVP pre všetky skupiny odborov vzdelania boli zapracované úlohy týkajúce sa výchovy a vzdelávania k ľudským právam v oblasti cieľov vzdelávania, kľúčových kompetencií i odborného vzdelávania a prípravy, kde sú začlenené v spoločných obsahových a výkonových štandardoch pre oblasť ekonomického vzdelávania (pracovné práva, ochrana majetku, práva spotrebiteľa). V ŠVP pre skupiny študijných odborov 68 Právne vedy, 75 Pedagogické vedy, 76 Učiteľstvo sú vypracované aj samostatné, špecifické obsahové a výkonové štandardy odborného vzdelávania pre oblasť ľudských práv vo vzťahu k profesii pre jednotlivé študijné odbory.

Podrobnosti v prílohe č 6.

4. Ďalšie vzdelávanie pedagogických zamestnancov

Metodicko-pedagogické centrum (ďalej len "MPC") v rámci svojej vecnej príslušnosti realizovalo rôzne formy vzdelávacích aktivít a publikačnú činnosť, určené pre pedagogických a odborných zamestnancov, ktoré mali celoslovenský a regionálny charakter.

V období od roku 2005 do roku 2007 sa realizovalo na MPC spolu **246** vzdelávaní k problematike LP. V období v rokoch 2008 a 2009 - **201** vzdelávaní (3030 účastníkov).

Od roku 2010 – 2014, počas implementácie národných projektov financovaných Európskym sociálnym fondom prostredníctvom operačného programu vzdelávanie, evidujeme najväčší počet akreditovaných vzdelávacích programov realizovaných v súlade s PVLP. V súčasnosti, k termínu **1.7. 2015**, máme **614** akreditovaných vzdelávacích programov, k problematike súvisiacej s PVLP bolo ku dňu 31.12. 2014 akreditovaných **44** VP. Do konca roku 2014 bolo odovzdelávaných spolu **14 794** účastníkov a počet absolventov **10 976** k problematike v rámci národného projektu Profesijný a kariérový rast pedagogických zamestnancov (ďalej NP PKR). Veľký dôraz kladie MPC na problematiku súvisiacu s marginalizovanou rómskou komunitou, ktorá je zastrešená v rámci samostatných troch národných projektov: **Vzdelávanie pedagogických zamestnancov k inklúzii marginalizovaných rómskych komunit** (ďalej NP MRK); **Inkluzívny model vzdelávania na predprimárnom stupni školskej sústavy** (ďalej NP MRK II) a **Projekt inkluzívnej edukácie/PRINED**, ktorého cieľom je prostredníctvom zavedenia inkluzívneho modelu vzdelávania vytvoriť lepšie šance pre žiakov z marginalizovaných rómskych komunit na úspešné ukončenie základného vzdelania a pokračovanie vzdelávania na ďalších stupňoch škôl, a tým aj získavanie zručností potrebných na trhu práce (5/2014–11/2015).

Obdobie od roku 2005 do roku 2007

Existovalo päť samostatných priamoriadených pracovísk MPC, konkrétne MPC Bratislavského kraja, MPC Bratislava, MPC Trenčín, MPC Banská Bystrica, MPC Prešov. Na **MPC Bratislavského kraja** v Bratislave sa v rokoch 2005 – 2007 k problematike spolu zrealizovalo 43 **odborno-metodických vzdelávaní** (2005/11, 2006/28, 2007/4). V roku 2007 sa MPC spolupodieľalo aj pri organizovaní Olympiády ľudských práv, výtvarnej súťaže Všetci sme ľudia - Výchova k mieru a organizovaní exkurzií s danou problematikou.

V rokoch **2005 – 2007** sa v **MPC Bratislava** zrealizovalo **10 odborno-metodických vzdelávaní a podujatí** (478 účastníkov).

V MPC **Trenčín** sa v rokoch 2005 – 2007 k problematike LP realizovalo 107 **odborno-metodických vzdelávaní a podujatí**.

V MPC **Banská Bystrica** sa k LP zrealizovalo **7 podujatí** s problematikou LP (2006/4; 2007/3).

MPC Prešov v rokoch 2005, 2006 zrealizovalo **3** odborno-metodické vzdelávania.

Dôležitú úlohu v plnení úloh vyplývajúcich z plnenia PVLP malo aj **Rómske vzdelávacie centrum Prešov (ROCEPO)** ako integrálna súčasť MPC v Prešove, založené dňa 4.12.2001. ROCEPO sa podieľalo na realizácii vzdelávacích projektov v širokom spektre vzdelávacích aktivít pre pedagogických a odborných zamestnancov MŠ, ZŠ a špeciálnych ZŠ. Viac na: <http://www.rocepo.sk>.

Ďalšie aktivity:

- participácia na **Olympiáde ľudských práv** a **Modelovom Európskom parlamente**.
- seminár Prečo sa učíme o holokauste,
- od roku 2006 bolo MPC Prešov gestorom projektu MŠVVaŠ SR s názvom: **Pod'me spolu do školy** – koncept integrovaného vzdelávania rómskych žiakov, financovaný prostredníctvom rómskeho vzdelávacieho fondu (Roma educational fund),
- **participácia na projektoch: EDIF – Rómovia nielen na prvý pohľad; REF- Pod'me spolu do školy; REFINE** - Akademická úspešnosť rómskych detí Academic Success for Roma Children;
- **Škola druhej šance** – stredisko integrovaného vzdelávania. (Z dostupných zdrojov nie sú známe informácie o období realizácie projektov).

Obdobie rokov 2008 a 2009

Dňom **1.1. 2008** vzniká súčasná podoba MPC zlúčením dovtedajších piatich priamo riadených MPC.

V roku **2008** bolo uskutočnených **129** podujatí k problematike LP (**1805** účastníkov). V roku **2009** bol celkový počet vzdelávacích aktivít **72** (**1225** účastníkov), t.j. spolu **201** vzdelávaní (**3030** účastníkov).

Ďalšie aktivity:

Spolupodieľanie sa na realizácii semináru k **Olympiáde ľudských práv**; projektu **Modelový európsky parlament**; edukačnom portále www.skolaplus.sk; webovej stránke NOS venovanej ľudským právam; participácia na spracovaní testov **Celoslovenské testy k ľudským právam pre ZŠ a SŠ**, ktoré zadávala Štátna školská inšpekcia.

Obdobie rokov 2010 – 2014

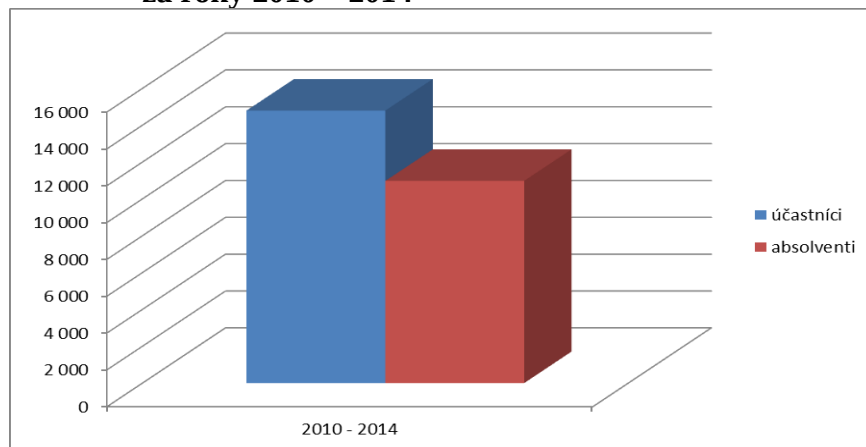
Od októbra 2009 sa implementujú v MPC národné projekty financované cez Európsky sociálny fond (ďalej ESF) prostredníctvom operačného programu Vzdelávanie. Od roku 2010 sa vzdeláva prostredníctvom akreditovaných vzdelávacích programov (ďalej AVP). Od roku 2010 MPC venovalo pozornosť vzdelávaniu pedagogických a odborných zamestnancov (ďalej PZ a OZ) v oblasti zdokonaľovania spoločenských a občianskych kompetencií so zameraním na LP prostredníctvom nižšie uvedených národných projektov v akreditovaných vzdelávacích programoch. Vzdelávania boli realizované v rámci **3 regionálnych** a **6 detašovaných pracovísk**.

Ku dňu 12.3.2015 akreditovaných 555 vzdelávacích programov (ďalej VP). Realizácia vzdelávacích aktivít bola v rokoch 2010 – 2014 financovaná hlavne implementáciou NP PKR.

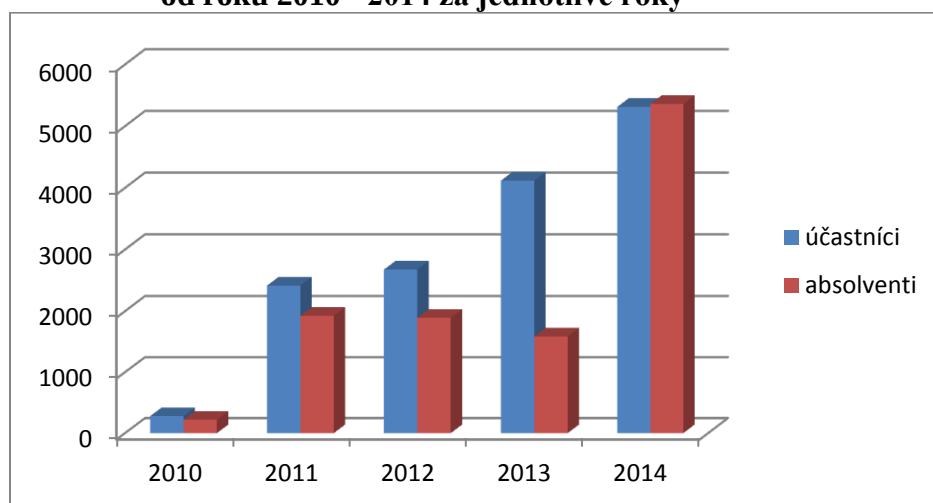
Celkový počet AVP od roku 2010 do roku 2014

Vzdelávacie aktivity MPC týkajúce sa PVLP, boli od roku **2010** do roku **2014** realizované hlavne cez NP PKR a v NP MRK. Z celkového počtu **542 všetkých** akreditovaných vzdelávacích programov (ďalej AVP) na MPC, bolo ku dňu **31.12. 2014** akreditovaných **44** VP súvisiacich s problematikou PVLP, v ktorých bolo odvzdelávaných spolu **14 794** účastníkov a z toho počet absolventov **10 976**. Počty sú uvedené vrátane programov NP MRK zameraných na skvalitnenie spolupráce so žiakmi a rodičmi detí z marginalizovaných rómskych komunít.

Graf 9 – Celkový počet účastníkov a absolventov AVP zameraných na problematiku LP za roky 2010 – 2014

Graf 10 – Nárast počtu účastníkov a absolventov v AVP zameraných na ľudské práva od roku 2010 - 2014 za jednotlivé roky

Tabuľka 5 - Aktivity týkajúce sa ľudských práv po jednotlivých rokoch

rok	počet AVP, v ktorých boli realizované vzdelávania	účasníci	absolventi
2010	9	278	219
2011	16	2 414	1 924
2012	15	2 674	1 892
2013	26	4 116	1 585
2014	28	5 312	5 359

Poznámka: Každý rok sa vzdelávalo v AVP z predchádzajúcich rokov a aj v nových AVP.

Akreditované vzdelávacie programy s dôrazom na témy týkajúce sa oblasti ĽP, vrátane počtov účastníkov/absolventov

Tematicky je **17 AVP** zameraných na **dodržiavanie ľudských práv, demokracie a podpory tolerance a rešpektovanie iných národov a kultúr** (počty vzdelávaných **4 026** a absolventov **3 090**). **22 AVP** (z toho 3 AVP sú cez NP MRK) je zameraných na **sociálne začlenenie/ inklúziu a multikulturalizmus** (**7 663** účastníkov/**5 572** absolventov). **Globálnym (rozvojovým) vzdelávaním** sa zaoberajú **2 AVP** (**284** účastníkov/**237** absolventov). **2 AVP** sú zamerané na rodovo citlivú pedagogiku (**164/123**). **1 AVP** na implementáciu štátneho jazyka pre deti cudzincov.

Podujatia boli zamerané na nasledovnú problematiku: Rodová rovnosť v škole a jej miesto vo vzdelávaní učiteľov, Rómsky holokaust, Marginalizované skupiny, Multikultúrna výchova, Multikultúrna trieda - Interkultúrne vzdelávanie na hodinách nemeckého jazyka, Problematika multikulturalizmu ako prierezovej témy ŠVP, Tolerancia a priateľstvo v kultúrnej rôznorodosti prostredia, Teoretické východiská problematiky ľudských práv, Náboženský extrémizmus (zneužívanie náboženského cítenia extrémistami), Implementácia NPVĽP v rezorte školstva (určené pre vedúcich pedagogických zamestnancov na zvyšovanie ich zručností uplatňovania ĽP a práv detí), Implementácia ľudskoprávných dokumentov do dokumentov školy, Ľudské práva v etickej výchove na I. a II. stupni ZŠ a SŠ, Dohovor o právach dieťaťa a jeho implementácia do učebných osnov pre I. stupeň ZŠ, Dohovor o

právach dieťaťa a jeho implementácia do učebných osnov pre II. stupeň ZŠ, Učme deti svojim právam, Učme sa svojim právam, Integrácia detí cudzích štátnych príslušníkov do výchovno-vzdelávacieho procesu, Migranti, utečenci, žiadatelia o azyl a bezpečnosť v Európe, Stereotypy a predsudky vo výchove a vzdelávaní, Činnosť verejného ochrancu práv, Práva žien na rovnoprávnosť, Prosociálna výchova, Uplatňovanie zážitkových foriem do edukácie LP, Kompas ľudských práv.

Nulové programy

Realita je aj taká, že sa objavujú tzv. **nulové AVP**, tzn. také v ktorých sa vzdelávanie nere realizovalo. Napr. 1 VP akreditovaný v roku 2014 s názvom Rodovo citlivá výchova (1382/2014 – KV), evidujeme aj v roku 2015 ako nulový. Napriek tomu, že oslovenie išlo na školy, PZ a OZ neprejavili záujem o toto vzdelávanie.

Podrobnejšie v prílohe č. 5.

5. Vydávanie metodických materiálov a učebných textov

Od roku 2005 bolo vydaných množstvo publikácií a metodických príručiek. Zoznam obsahuje príloha č. 9.

6. Ďalšie súvisiace činnosti

6.1. Učebnicová analýza

V oblasti úloh, týkajúcich sa **výchovy k ľudským právam prostredníctvom učebníc a vzdelávacích médií ŠPÚ** pripravil nástroj na vyhodnocovanie učebníc z hľadiska spoločenskej korektnosti učebníc. Jednotlivé kritériá boli zamerané na sledovanie spracovania učiva v učebnici tak, aby učivo v textovej a obrazovej časti nediskriminovalo členov spoločnosti a vyhovovalo z hľadiska citlivosti a rovnosti vo vzťahu k handicapovaným ľuďom, pohlaviu, rasám, národom a národnostiam, náboženstvu, migrantom a pod.

Vzhľadom nato, že v roku 2008 sa začala zavádzať školská reforma na základných a stredných školách, postupne sa menili ciele a obsah vzdelávania, bolo potrebné prehodnotiť výber učebníc a viac sa zamerať na učebnice, ktoré mali vychádzať v súlade so Štátnym vzdelávacím programom v roku 2009.

ŠPÚ prehodnotil doteraz vypracované kritériá **na hodnotenie učebníc pre základné a stredné školy**. V roku 2009 bol vytvorený **návrh hodnotiacich kritérií pre analýzu učebníc z aspektu ľudských práv**. V roku 2010 sa pilotážou podľa týchto kritérií analyzovali novo vydané učebnice: Vlastiveda pre 2. ročník ZŠ, Občianska náuka pre 5. ročník ZŠ, Geografia pre 5. ročník ZŠ, Matematika pre 5. ročník ZŠ, Umenie a kultúra pre 1. ročník gymnázia. Po pilotnom overení kritérií bol vytvorený systém postupnej analýzy učebníc v súlade s postupom vydávania učebníc pre jednotlivé ročníky podľa jednotlivých stupňov vzdelávania (ISCED). Všetky reformné učebnice, vychádzajúce z konkurzu, boli teda hodnotené aj z hľadiska indikátora ľudských práv a museli spĺňať požadované parametre.

V roku 2014 ŠPÚ hodnotiace kritériá pre analýzu učebníc inovoval. Kritérium Dodržiavanie spoločenskej korektnosti sa zmenilo na Dodržiavanie korektnosti autorov učebníc, kde bola stanovená požiadavka, že autori pri tvorbe učebnice rešpektujú Ústavu Slovenskej republiky. Predovšetkým rešpektujú základné práva a slobody, ktoré sa zaručujú všetkým ľuďom bez rozdielov rasy, farby pleti, jazyka, viery a náboženstva, príslušnosti k národnostnej alebo etnickej menšine a presadzujú rovnaké príležitosti mužov a žien.

ŠIOV v roku 2012 uskutočnil kvalitatívnu analýzu obsahu **11 učebníc odborných predmetov** vydaných v rokoch 2005 – 2012 pre študijné odbory 7646 M vychovávateľsko-opatrovateľská činnosť a 7649 M učiteľstvo pre materské školy a vychovávateľstvo. Ako

vyplývalo z analýzy, hodnotené učebnice reflektujú požiadavku ŠVP pre skupinu odborov 76 Učiteľstvo na osvojenie si základných ľudských práv, dokumentov o ľudských právach a ich aplikáciu v odbore. V roku 2014 uskutočnil obsahovú analýzu učebníc odborných predmetov. Skúmaný súbor tvorilo spolu **18 učebníc odborných predmetov** pre študijné odbory 7661 M sociálno-výchovný pracovník a 7662 M animátor voľného času vydaných v rokoch 2005 – 2012. Z analýzy vyplynulo, že učebnice vo svojom obsahu reflektujú požiadavky v oblasti ľudských práv definované v ŠVP pre skupinu odborov 76 Učiteľstvo v rôznej miere vo vzťahu odboru vzdelávania a charakteru vyučovacieho predmetu, pre ktorý sú určené.

6.2. Integrácia cudzincov

Vzdelávanie detí cudzincov v regionálnom školstve je legislatívne zabezpečené zákonom č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (§146) s účinnosťou od 1. septembra 2008.

Deťom cudzincov s povoleným pobytom na území Slovenskej republiky, deťom žiadateľov o udelenie azylu a Slovákov žijúcich v zahraničí sa poskytuje výchova a vzdelávanie, ubytovanie a stravovanie v školách podľa školského zákona za tých istých podmienok ako občanom SR. Pre deti cudzincov sa na odstránenie jazykových bariér organizujú základné a rozširujúce jazykové kurzy štátneho jazyka.

Výmenný program (§ 147 a § 148) sa uskutočňuje medzi strednou školou Slovenskej republiky a strednou školou iného členského štátu Európskej únie alebo strednou školou štátu, ktorý nie je členským štátom Európskej únie (ďalej len "tretí štát"). Výmenný program sa uskutočňuje medzi strednými školami, ktoré majú spravidla rovnaký študijný odbor alebo učebný odbor.

Žiak, ktorý je štátnym občanom Slovenskej republiky, občanom iného členského štátu Európskej únie alebo občanom tretieho štátu, má právo absolvovať časť uznaného vzdelávacieho programu odboru vzdelania strednej školy v rámci výmenného programu, ktorý poskytuje stredná škola.

Výmenný program sa uskutočňuje na základe pravidiel výmenného programu, ktoré si každá škola vypracuje v súlade so svojím školským vzdelávacím programom.

Experimentálne overenie kurzu slovenského jazyka pre deti migrantov a následná realizácia na základných školách na odstránenie jazykových bariér.

Po experimentálnom overení jazykového kurzu štátneho jazyka pre deti cudzincov v školskom roku 2004/2005 bol vypracovaný a MŠ SR schválený materiál Bernáthová, A., Reiterová, M., Somorová, R.: **Učebný plán pre základný a rozširujúci jazykový kurz štátneho jazyka pre deti cudzincov, Učebné osnovy pre základný a rozširujúci jazykový kurz štátneho jazyka pre deti cudzincov a Metodické odporúčania na vyučovanie slovenského jazyka v základnom a rozširujúcom kurze štátneho jazyka pre deti cudzincov.** „Schválilo Ministerstvo školstva Slovenskej republiky dňa 21. decembra 2005 číslo CD- 2005-25654 / 39860. Bratislava: Ministerstvo školstva Slovenskej republiky, 2005. V roku 2014 vzhľadom na prebiehajúcu reformu regionálneho školstva bol uvedený materiál inovovaný: Somorová, R., Bjelová, M., Čuntalová, M.: **Jazykový kurz. Metodické odporúčania. Vyučovanie štátneho jazyka pre deti cudzincov v Slovenskej republike** (Jazyková príprava detí utečencov). (ŠPÚ 2014)⁴

⁴http://www.statpedu.sk/files/documents/svp/1stzs/isced1/ine_dokumenty/jazykovy%20kurz.%20metodicky%20odporucania.%20vyucovanie%20statneho%20jazyka%20pre%20deti%20cudzincov%20v%20slovenskej%20republike.pdf

6.3. Príčiny nezáujmu detských i dospelých migrantov o vyučovanie slovenčiny

Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie v roku 2010 realizoval operatívny prieskum v oblasti problematiky osvojovania si slovenského jazyka migrantmi na Slovensku, ktorý bol realizovaný na vzorke 73 dospelých respondentov a 7 detí. Vzorku tvorili prevažne migranti z Afriky. Vzorka však zahŕňala i ľudí z Grécka, Izraela, či južnej Ameriky.

Ako jeden z dôvodov nezáujmu o výučbu a osvojovanie si slovenčiny sa ukázalo, že **39% opýtaných nechce zostať žiť v SR. 21,5% respondentov si nechce osvojiť zvyky a tradície slovenskej kultúry a 9,4% z nich ani neakceptuje zvyky a tradície slovenskej kultúry.** Z ďalších zaujímavých zistení: 15 % respondentov sa na Slovensku necíti slobodne (nemožno vylúčiť, že toto môže byť ďalší fenomén, prispievajúci k nedostatočnej motivácii naučiť sa po slovensky.) Len 86 % respondentov má možnosť učiť sa slovenský jazyk, výučba slovenského jazyka je finančne prijateľná len pre 59%. 68,5% respondentov uvádza, že pozná inštitúcie, ktoré slovenský jazyk vyučujú. 31% nemá možnosť vybrať si medzi školami ponúkajúcimi výučbu slovenského jazyka.

V tejto súvislosti je potrebné poznamenať, že človek sa vo svojom správaní riadi istou hodnotovou a kultúrnou rovnícou, ktorá sa vytvára počas jeho psycho-sociálneho vývinu. V dospelom veku býva táto rovnica relatívne ustálená a je súčasťou adaptačných mechanizmov pri prispôbovaní sa meniacim sa životným podmienkam. Ak je sociokultúrne prostredie na Slovensku výrazne odlišné od pôvodných hodnôt a kultúry krajiny, z ktorej migrant pochádza, nemožno vylúčiť vznik adaptačného mechanizmu odmietania slovenskej kultúry. V sociálnom prostredí, v ktorom sa vyskytne viacero ľudí s odlišnými hodnotami, vzniká tzv. fenomén blízkych vzťahov (vytváranie skupín).

Podrobnejšie v prílohe č. 8.

7. Olympiáda ľudských práv

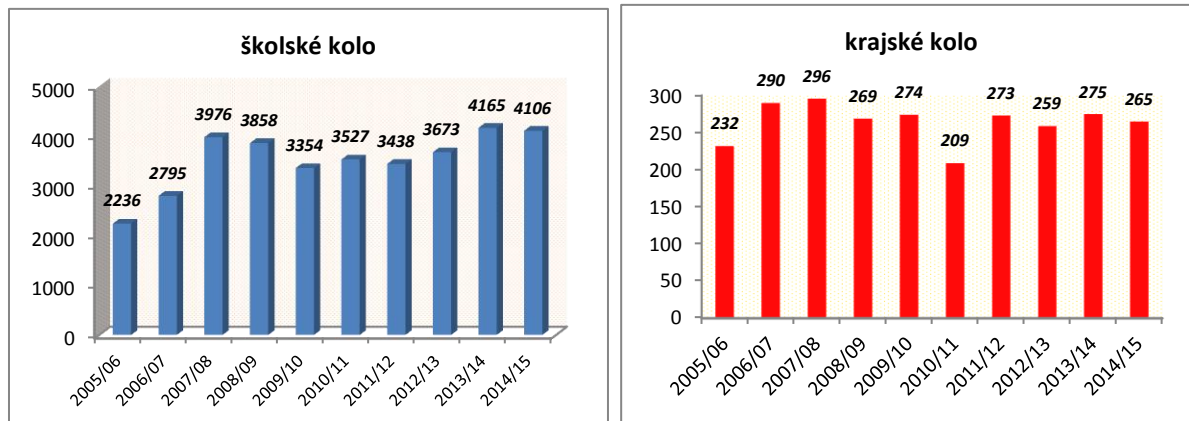
Olympiáda ľudských práv (ďalej len „OLP“) je dobrovoľnou, záujmovou činnosťou **žiačok a žiakov stredných škôl, ktorá priamo súvisí s výchovno-vzdelávacím procesom.** Je založená na systematickej práci so žiačkami a žiakmi a organizuje sa každoročne ako postupová súťaž. Obsah OLP a formy jej realizácie sú zamerané na vedomosti, zručnosti a postoje žiačok a žiakov z oblasti ľudských práv, demokratických zásad a princípov právneho štátu. Vyhlasovateľom súťaže je Ministerstvo školstva, vedy, výchovy a športu SR (ďalej „MŠVVaŠ SR“), hlavným organizátorom je IUVENTA - Slovenský inštitút mládeže (zabezpečuje koncepčné a administratívne aktivity). Odborným garantom súťaže je Celoštátna komisia OLP (ďalej „CK OLP“) v spolupráci s UNESCO centrom pre výchovu k ľudským právam na Univerzite Komenského v Bratislave.

Prvé regionálne ročníky sa realizovali od školského roku 1996/1997. Do roku 2015 sa uskutočnili dva regionálne ročníky a sedemnást celoštátnych ročníkov OLP. Systém akým organizácia súťaže prebieha sa postupne vyvíjal. Najčastejšími formami, prostredníctvom ktorých žiaci dokazovali svoje vedomosti, zručnosti a postoje v oblasti ľudských práv, boli tvorba a obhajovanie esejí, riešenie modelových situácií ako aj finálových zadaní venovaných aktuálnym problémom ľudských práv. MŠVVaŠ SR je jedným z garantov vyhlasovanej témy eseje na celoštátnom kole a zástupcovia MŠVVaŠ SR a IUVENTY sa podieľajú na hodnotení v komisiách na celoštátnom kole OLP.

Špecifikom OLP je bohatá ponuka sprievodných aktivít, ktorá je výsledkom dlhodobých partnerstiev z rôznych úrovní (veľvyslanectvá zahraničných krajín na Slovensku, rôzne zahraničné nadácie, štátne inštitúcie, inštitúcie Európskej únie a Rady Európy, samosprávy slovenských miest a krajov, mediálny partneri, rôzne firmy a podniky a i.). Nemenej prestížny je zoznam hostí, ktorí pravidelne vystupujú na celoštátnom kole

(veľvyslanci, poslanci, primátori miest, uznávaní experti v oblasti ľudských práv a ich ochrany a i.). Pravidlom je vydávanie záverečných publikácií opisujúce priebeh a výsledky OLP tzv. [Kroniky OLP](#)

Do OLP sa od roku 2005/2006 zapojilo 35 128 žiakov v školských kolách. Súťaž sa postupne dostáva do povedomia žiakov. V šk. roku 2005/2006 sa do školského kola zapojilo 2 236 žiakov a po desiatich rokoch 4 106 žiakov.

Tematické zameranie jednotlivých ročníkov:

2005/2006: „Rodová rovnosť a rovnosť príležitostí“;

2006/ 2007: „Rok 30. výročia Charty'77“;

2007/ 2008: „Zastavme domáce násilie voči ženám“ – iniciatíva Rady Európy;

2008/ 2009: „Ochrana detí pred telesnými trestami“;

2009/ 2010: „Multikultúrna výchova“ a „Boj proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu“ –

Európsky rok boja proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu 2010;

2010/ 2011: „Európsky rok dobrovoľníctva podporujúci aktívne občianstvo“;

2011/ 2012: „Európsky rok aktívneho starnutia a solidarity medzi generáciami 2012“;

2012/ 2013: „Ľudské práva žien a rodová rovnosť“;

2013/ 2014: „Ľudské práva na Slovensku po dvadsiatich rokoch – odkiaľ a kam?“;

2014/ 2015: „Právo na vzdelanie a jeho kľúčové aspekty“.

MŠVVaŠ SR je takisto vyhlasovateľom celoštátnej **Olympiády ľudských práv žiakov a žiačok odborných učilíšť a reedukačných centier v Slovenskej republike**. Poslaním súťaže je najmä tvorivo rozvíjať kompetencie žiakov so špeciálno-pedagogickými potrebami a vytvárať správny postoj k uvedenej problematike.

Organizátorom tejto súťaže je od roku 2005 Spojená škola, Alejová 6 Košice. V roku 2005 sa uskutočnil nultý ročník ako krajská súťaž financovaná z vlastných zdrojov a sponzorsky, bez finančnej dotácie MŠ SR. Od roku 2006 ako celoštátna súťaž pre žiakov odborných učilíšť a reedukačných centier.

Počet žiakov zúčastnených na celoštátnej súťaži OLP – dvojčlenné družstvo za školu resp. zariadenie.

Rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Počet žiakov*	10	22	28	20	22	26	34	20	28	32

* Do súťaže sa však zapája podstatne viac žiakov. Napríklad v Spojenej škole, Alejová 6 Košice sa zapájajú všetci žiaci, víťazi školského kola sa zúčastňovali celoslovenskej súťaže. Ostatné dva ročníky však pre čo najväčšiu objektivitu v hodnotení súťažiacich ich škola ako organizátor nesúťaží. Aj na ostatných školách zapájajú pedagógovia do súťaže väčší počet žiakov a najlepší sa zúčastňujú celoštátnej Olympiády ľudských práv.

Tematické zameranie jednotlivých ročníkov:

- 2006: Nič z toho, na čo máme právo sami, nesmieme upierať druhému, lebo práva sú také silné, aká silná je naša ochota uznať a chrániť práva druhých
- 2007: 65. výročie deportácie Židov zo Slovenska – základným ľudským právom je právo na život
- 2008: Právo na život bez násilia
- 2009: Tolerancia je harmónia v rôznorodosti. Tolerancia znamená slobodu a voľnosť pre každého. Tolerancia znamená pokoj vo svete
- 2010: M O J E P R Á V A - T V O J E P R Á V A (chránim svoje - rešpektujem tvoje)
- 2011: Náboženská tolerancia
- 2012: Ekologicky šetrný životný štýl (Právo na zachovanie prírodných zdrojov)
- 2013: 1150. výročie príchodu sv. Cyrila a Metoda na územie Veľkej Moravy (Právo na materinský jazyk, právo na kultúru a právo na ochranu kultúrneho dedičstva)
- 2014: Moje Slovensko (Právo na štátnu príslušnosť, na krajinu, ktorú môže každý volať svojou)
- 2015: 70. výročie ukončenia II. svetovej vojny. Základné ľudské právo – právo na život (uskutoční sa 22.10.2015)

8. Oblasť neformálneho a informálneho vzdelávania detí a mládeže

8.1. MŠVVaŠ SR - Odbor mládeže

MŠVVaŠ SR stanovuje prostredníctvom zákonov, strategických dokumentov ciele, princípy a prioritné oblasti pôsobnosti štátu, samosprávy a iných subjektov vo vybraných oblastiach života mládeže. Stratégia Slovenskej republiky pre mládež na roky 2014 – 2020 navrhuje strategické ciele a opatrenia v týchto oblastiach: vzdelávanie, zamestnanosť, tvorivosť a podnikavosť mladých ľudí, participácia, zdravie a zdravý životný štýl, sociálne začlenenie, dobrovoľníctvo a globálne témy pod názvom mládež a svet. Koordináciu týchto dokumentov zabezpečuje Odbor mládeže MŠVVaŠ SR v spolupráci s IUVENTOU – Slovenským inštitútom mládeže.

Ministerstvo školstva prebralo iniciatívu v procese formovania mládežníckej politiky na Slovensku na základe princípov, ktoré sa v plnej miere približujú demokratickým hodnotám reprezentovaným Radou Európy a Európskou úniou. V snahe vybudovať stabilné základy a funkčný systém práce s mládežou na Slovensku, boli vytvorené viaceré mechanizmy, akými sú konferencie, semináre, diskusie, verejné stretnutia, okrúhle stoly a ďalšie, ktoré spájajú všetkých zainteresovaných s cieľom zmapovať situáciu, vytvoriť si postoj, počúvať mladých ľudí a diskutovať s nimi o ich víziách, legitimizovať a legalizovať potreby a záujmy mladej generácie.

Dokumenty štátnej politiky v oblasti mládeže schválené vládou Slovenskej republiky v období rokov 1992 až 2013 ukazujú, ako sa postupne konkretizovali predstavy o juvenilnej politike, ako sa prehlbovala spolupráca rezortov pri jej realizácii a ako participovali na jej tvorbe samosprávne subjekty na všetkých úrovniach a tiež občianska spoločnosť reprezentovaná mimovládnymi organizáciami. Každý z doteraz prijatých vládnych dokumentov týkajúcich sa mládeže, podporil rozvoj politiky štátu vo vzťahu k mládeži, napr. zavedením systému projektového financovania systematickej činnosti subjektov pracujúcich s mládežou a pre mládež a aktivít detí a mládeže (1992), vytvorením medzirezortnej a medzi sektorovej spolupráce v oblasti mládeže (2001), prijatím zákona o podpore práce s mládežou (2008), vznikom akreditačnej komisie ministerstva školstva pre špecializované činnosti v oblasti práce s mládežou (2009) a odbornou a finančnou podporou výskumnej činnosti týkajúcej sa mladej generácie (2006).

Podrobnejšie o zákone, strategických dokumentoch a pod. je uvedené v prílohe č. 4.

8.2. IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže

Predmetom činnosti IUVENTY je práca s mládežou mimo školy a rodiny, ktorej integrálnou súčasťou je výchova a vzdelávanie. Jej aktivity smerujú k trvalému skvalitňovaniu podmienok života detí a mládeže, k podpore a rozvoju práce s nimi v rámci štátneho i neštátneho sektora. V súvislosti s predkladanými informáciami v oblasti ľudských práv nadväzujúc na časť 7. sa počas celoštátneho kola OLP uskutočňuje vzdelávanie učiteľov, ktorí sa systematicky venujú téme LP a pripravujú žiakov na jednotlivé kolá súťaže. Sú súčasťou celého modelu od začiatku vzniku OLP. Realizujú sa ako jednoduché podujatia pred krajským kolom súťaže (od roku 2005/2006 ako vzdelávanie multiplikátorov ľudských práv). Počas vzdelávania majú možnosť dostať informácie a odborné vstupy od renomovaných expertov na rôzne témy súvisiace s výchovou a vzdelávaním k ľudským právam. Z diskusií vyplynuli niektoré závery⁵ ako napr. ľudským právam nie je možné venovať dostatok oficiálneho vyučovacieho času, lebo sú súčasťou len školských vzdelávacích programov a nie sú dostatočne zastúpené v štátnom vzdelávacom programe. Téma ľudských práv si podľa nich zasluhuje permanentnú odbornú diskusiu a prípravu ako aj dostatok aktualizovaných vzdelávacích materiálov a metodických postupov. Odborným garantom vzdelávania je CK OLP, v ktorej má svoje zastúpenie IUVENTA.

Prehľad a popis aktivít v práci s mládežou v oblasti ľudských práv, aktívneho občianstva, výchovy k demokracii

Účasť IUVENTY na administrácii Programov finančnej podpory aktivít detí a mládeže MŠVVaŠ SR (ADAM) na roky 2007-2013⁶ - téma: participácia/ dobrovoľníctvo/ľudské práva

V roku 2013 boli vyhlásené 4 výzvy na predkladanie žiadostí o dotáciu, celkovo bolo podporených 63 subjektov vo výške 2 500 000 EUR. Podporené projekty zamerali svoje aktivity na zapojenie mládeže do spoločenského a politického života obce, mesta, regiónu; vytváranie príležitostí na štruktúrovaný dialóg a konzultácie mládeže a iných dôležitých aktérov; podporu spoločných iniciatív mladých ľudí a zástupcov samosprávy⁷. Program ADAM v období rokov 2008 – 2013 mal za cieľ zlepšiť, skvalitniť a umožniť rozvoj práce s deťmi a mládežou na Slovensku a vytvoriť systém financovania na podporu aktivít detí a mládeže na národnej, regionálnej a miestnej úrovni. Od roku 2014 sa začnú realizovať nové Programy pre mládež 2014-2020 s dôrazom na rôznorodosť oblastí podpory samotných aktivít organizácií pracujúcich pre mládež. Programy priamo nadväzujú na Zákon č. 282/2008 Z.z. o podpore práce s mládežou, Stratégiu Slovenskej republiky pre mládež 2014 – 2020, Európsku stratégiu pre mládež, ktoré zdôrazňujú podporu väčšej investície do oblastí života mladých ľudí. Samotné programy majú za cieľ zvýšiť kompetencie mladých ľudí v oblasti ich prípravy na ďalší život a na posilnenie ich postavenia v spoločnosti.

Tvorba metodiky v neformálnom vzdelávaní a výchove v oblasti ľudských práv

Živá knižnica (2007 – 2013)

Od roku 2008 IUVENTA priniesla do oblasti práce s mládežou nástroj na rozvoj a podporu výchovy k ľudským právam pod názvom Živá knižnica. Živá knižnica vytvára priestor pre mladých ľudí stretnúť sa so skupinami ľudí, ktorí najčastejšie čelia rôznym stereotypom a predsudkom a vytvoriť priestor na komunikáciu. IUVENTA organizovala rôzne metodické semináre a školenia, vytvorili databázu živých kníh a knihovníkov a

⁵ Kronika OLP XVI roč., str. 14

⁶ https://www.IUVENTA.sk/files/documents/4%20IUVENTA/adam/adam%202/kompendium_adam_2008.pdf

⁷ <https://adam.IUVENTA.sk/vivant/shared/events>

pomáhala organizovať regionálne živé knižnice podľa záujmu (publikácia [Živé knihy: Nechajme knihy rozprávať, 2010](#)).

Program BIG B/S (2009 -2010)

Program individuálne a adresne podporoval nadané rómske deti v oblasti vzdelávania, využíval metódu tútoringu a bol doplnený o prvok interkultúrneho a medzigeneračného dialógu medzi štipendistom a dobrovoľníkom. Dobrovoľníkmi boli zväčša vysokoškolskí študenti so záujmom o sociálnu prácu a prácu so znevýhodnenou mládežou. Metodika a výsledky zhrnuté v publikácii [Môžeš otvoriť ich obzory, 2010](#).

Tínedžerské dobrovoľníctvo (2010- 2011)

Overený modul Dobrovoľníckeho edukačného programu zameraného na skupinu tínedžerov, najmä bez predchádzajúcej dobrovoľníckej skúsenosti. Účastníci absolvovali pravidelné stáže v partnerských organizáciách (so zameraním na sociálne alebo verejnoprospešné služby). Súčasťou projektu boli vlastné dobrovoľnícke projekty účastníkov. Na multiplikáciu modulu slúži publikácia [Ruka v ruke, 2011](#).

Vzdelávanie pre žiacke školské rady (ŽŠR) a koordinátorov ŽŠR - demokracia na pôde školy.

Od roku 2005 organizuje IUVENTA (spolu s Metodicko-pedagogickým centrom a Regionálnymi centrami mládeže) aktivity na podporu rozvoja ŽŠR ako prostredia na rozvoj aktívneho občianstva na pôde školy. Boli vydané tri metodické publikácie (napr. [Rok so žiackou školskou radou, 2011](#)), konalo sa niekoľko národných aj regionálnych konferencií.

Národný projekt ESF: Komprax – kompetencie pre prax

Vzdelávací modul Komprax sa zameriaval na témy, spojené s vedením formálnych alebo neformálnych skupín mládeže v prostredí mimoškolskej práce s mládežou a podporoval rozvoj špecifických kompetencií pre túto oblasť. Jednou zo základných kompetencií bola znalosť kultúrnych špecifik a práca so stereotypmi a predsudkami a ich odstraňovanie. Do projektu sa zapojilo viac ako 12 000 účastníkov.

Národný projekt sleduje dva hlavné ciele – podpora kvality neformálneho vzdelávania v oblasti práce s mládežou a uznanie prínosu práce s mládežou pre spoločnosť a samotného aktéra v práci s mládežou.

Vzdelávanie mladých vedúcich pre oblasť práce s mládežou

Od roku 2011 sa už uskutočnilo 115 vzdelávaní (každé sa skladá z 3 samostatných víkendových školení, počas ktorých účastníci realizujú svoj malý projekt). Do vzdelávania vstúpilo 2287 mladých ľudí vo veku 15 – 17 rokov. Podporených bolo 935 malých projektov.

Vzdelávanie profesionálnych a dobrovoľných pracovníkov s mládežou

IUVENTA zabezpečila začiatok 59 vzdelávaní (každé sa skladá z 2 víkendových školení, medzi ktorými účastníci realizujú vlastný malý projekt). 54 vzdelávaní bolo určených pre dobrovoľných pracovníkov s mládežou, pričom sa ich zúčastnilo 1018 osôb a 5 pre profesionálnych pracovníkov s mládežou, na ktorých sa zúčastnilo 85 osôb. V roku 2013 sme podporili 493 malých projektov.

Nadstavbové, doplnkové a záujmové vzdelávanie mládežníckych vedúcich a pracovníkov s mládežou

V roku 2013 bolo zabezpečených 28 vzdelávacích programov, pričom sme otvorili 48 vzdelávaní, do ktorých vstúpilo 709 dobrovoľných a profesionálnych pracovníkov s mládežou.

Regionálne okrúhle stoly k problematike uznávania výsledkov neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa pri práci s mládežou

V roku 2013 pokračovala identifikácia zamestnávateľov a zástupcov formálneho vzdelávania, ktorí prijali spoluprácu v tejto oblasti. Uskutočnilo sa 5 regionálnych okrúhlych

stolov s 91 účastníkmi. Súčasne bola v roku 2013 podpísaná Deklarácia uznávania neformálneho vzdelávania v práci s mládežou, pod ktorú sa podpísalo 45 partnerov, medzi inými MŠVVaŠ SR, zástupcovia z oblasti firemného prostredia, organizácií formálneho a neformálneho vzdelávania a neziskového sektora.

Národný projekt PRAKTIK - praktické zručnosti cez neformálne vzdelávanie v práci s mládežou

IUVENTA realizuje od marca 2013 Národný projekt PRAKTIK – Praktické zručnosti cez neformálne vzdelávanie v práci s mládežou. Vznik nového národného projektu podnietili neustále narastajúce požiadavky priniesť viac inovatívnych prístupov a kreativity v neformálnom vzdelávaní. Kľúčovou je potreba lepšej prípravy mládeže na prechod zo školy do zamestnania, posilnenie sociálnej inklúzie a rovnosti príležitostí na trhu práce a rozvinutie kompetencií pracovníkov s mládežou, ktorých úloha je vo vzdelávaní a výchove mládeže nezastupiteľná. Práve na túto požiadavku sme sa zamerali v novom národnom projekte, ktorého hlavným cieľom je vytvoriť efektívny systém ďalšieho vzdelávania pracovníkov s mládežou a mládežníckych vedúcich a následne zabezpečiť realizáciu a šírenie inovatívnych zážitkových programov. V roku 2013 sa zúčastnilo vzdelávacích a výchovných aktivít 4099 účastníkov a účastníčok.

Grantové programy pre mládež MŠVVaŠ SR

Významným nástrojom v oblasti neformálneho vzdelávania informálneho učenia, ktoré pokrývali aj témy súvisiace s výchovou a vzdelávaním k ľudským právam, boli národné grantové programy samotného ministerstva. V období od roku 2005 do 2014 boli otvorené nasledovné grantové programy, ktoré administrovala IUVENTA:

- a) Programy podpory a ochrany detí a mládeže - do roku 2007
- b) Grantový program Participácia 2007
- c) Grantový program Každý iný - všetci rovní 2007 (pozri časť Kampaň Každý iný - všetci rovní (KIVR) 2006 - 2008)
- d) Programy finančnej podpory aktivít detí a mládeže na roky 2008 - 2013
- e) Programy pre mládež na roky 2014 - 2020.

Programy boli určené na zabezpečenie aktivít v oblasti podpory neformálneho vzdelávania, výchovy k demokracii, rozvoja poznatkov v oblasti ľudských a občianskych práv a podpory dobrovoľníctva. Špeciálna pozornosť bola venovaná projektom zameraným na podporu dialógu väčšinovej populácie a národnostných menšín a etník, integráciu marginalizovaných skupín detí a mládeže a medzigeneračný dialóg. V každom programe bol základným princípom rozvoj participácie detí a mládeže na živote obce, mesta a školy. Od roku 2008 sa programy zameriavali aj na podporu vzniku žiackych školských rád, vzniku detských a mládežníckych parlamentov a rozvíjaniu štruktúrovaného dialógu s mládežou na úrovni škôl, miest, obcí a samosprávnych krajov.

Grantové programy Európskej únie pre mládež na Slovensku v rokoch 2005 - 2014 (MLÁDEŽ, Mládež v akcii a Erasmus+)

Spoločným základom programov bolo, že finančne podporoval najmä medzinárodné mládežnícke aktivity uplatňujúce neformálne vzdelávanie, interkultúrne učenie, rozvoj tolerance, vzájomnej komunikácie medzi mladými ľuďmi, rozvoj komunít a boj proti negatívnym spoločenským javom (predsudky, rasizmus, xenofóbia). Spoločným cieľom programov Európskej únie bola podpora vzdelávacej mobility mladých ľudí, ktorí mali príležitosť stretávať sa s rovesníkmi z iných krajín prostredníctvom krátkodobej skupinovej mobility organizovanej formou výmeny mládeže, ako aj prostredníctvom Európskej dobrovoľníckej služby.

Pri posudzovaní projektov sa dôraz kládol na metodológiu a interkultúrne učenie, ako aj participáciu mladých ľudí. Interkultúrne učenie je chápané ako spoznávanie iných kultúr (aj vo vnútri krajiny). Z tematického hľadiska boli zvolené priority Európske občianstvo, mládežnícke informácie, podpora vidieckych oblastí, boj proti rasizmu a xenofóbii. Medzi prioritné skupiny patrili etnické menšiny, zdravotne hendikepovaní mladí ľudia, nezamestnaná mládež, mládež z detských domovov, mladí ľudia z vidieckych a pohraničných oblastí. Približne v tretine podporených projektov bola zapojená mládež s nedostatkom príležitostí. Na podporu silnejšieho zapojenia mládeže s nedostatkom príležitostí bola prijatá stratégia.

Celkovo programy prispeli najmä k zvyšovaniu kľúčových kompetencií mladých ľudí, pracovníkov s mládežou a k ich osobnostnému aj profesionálnemu rastu. Dopad programu na mladých ľudí bol zisťovaný najmä v oblasti ich zručností pripraviť, organizovať a vyhodnotiť projekt, k väčšej odhodlanosti komunikovať v cudzom jazyku, zvýšenému záujmu o iné kultúry a ich pochopeniu a tolerancie k nim, ako aj v oblasti podpory aktívnej participácie na miestnej úrovni.

Na projekty programu MLÁDEŽ 2000 – 2006 bolo prerozdelených 9 083 887 EUR, do ktorých sa zapojilo 23 271 účastníkov. Na projekty programu Mládež v akcii (2007 - 2014) bolo použitých 13 897 459 € s účasťou 12 930 mladých ľudí zo Slovenska.

Kampaň Každý iný - všetci rovní (KIVR) 2006 - 2008

Kampaň „Každý iný – všetci rovní“ bola iniciatívou Rady Európy a podporovala rôznorodosť, ľudské práva a participáciu (účasť mladých ľudí na živote obce, krajiny). Na Slovensku sa kampaň začala 1. septembra 2006. Jej súčasťou bolo množstvo celonárodných aktivít ako aj menších na regionálnej alebo miestnej úrovni. IUVENTA plnila funkciu sekretariátu kampane. Kľúčové aktivity kampane: výskum, vzdelávanie, grantový program, mediálne výstupy (web stránka, plagáty, mediálne kampane, atď.).

- a) Prieskum názorov mladých ľudí pre potreby kampane „ALL DIFFERENT – ALL EQUAL“ „KAŽDÝ INÝ- VŠETCI ROVNÍ“ (november 2006) zadefinoval skupiny voči ktorým majú mladí ľudia na Slovensku najviac predsudkov. Na základe výsledkov prieskumu bol nastavený grantový program KIVR.
- b) Vzdelávanie: cieľom vzdelávania bolo pripraviť skupinu multiplikátorov a zabezpečiť ďalšie vzdelávanie pre iných záujemcov o tému ľudských práv. Uskutočnili sa tréningové semináre pre pracovníkov s mládežou, učiteľov a mládežníckych aktivistov na nosné témy kampane – participácia, ľudské práva, kultúrna rozmanitosť. Školitelia boli absolventi vzdelávacieho kurzu zameraného na ľudské práva a realizovaného Radou Európy v roku 2005. Bola vytvorená a špeciálne podporovaná skupina multiplikátorov kampane KIVR na národnej a regionálnej úrovni (96 multiplikátorov), ktorá sa zameriavala najmä na využívanie a šírenie [Manuálu výchovy a vzdelávania mládeže k ľudským právam - KOMPAS](#), ale aj na organizáciu vlastných aktivít. Na podporu vzdelávacích aktivít kampane Každý iný – všetci rovní pripravila IUVENTA v spolupráci s organizáciou [ZIPCeM](#) vzdelávací materiál pre mladých ľudí a pracovníkov s mládežou.
- c) Grantový program na podporu aktivít kampane KIVR
Bolo podporených 47 projektov v celkovej výške 2. 966.135 SK. 92 % projektov malo prevažne charakter vzdelávací, pričom projekty boli zacielené na tému ľudských práv a tolerancie, najmä s menšinami a smerom k menšinám (Rómovia, iná sexuálna orientácia, zdravotne znevýhodnení).

Podrobnejšie v prílohe č. 7.

9. Záver

V roku 1994 Valné zhromaždenie Organizácie spojených národov (ďalej len „OSN“) rezolúciou č. 49/184 vyhlásilo Dekádu výchovy k ľudským právam na obdobie 1995 – 2004. Povinnosťou členských štátov OSN bolo pripraviť národné plány v oblasti výchovy a vzdelávania k ľudským právam. Národný plán bol chápaný ako celospoločenský plán, určený na ochranu a rešpektovanie ľudských práv pre každého občana krajiny a ako nástroj na dosiahnutie demokracie, právnej spoločnosti atď. (následne boli prijaté ďalšie dokumenty), za účasti zainteresovaných rezortov ako aj občianskej spoločnosti.

Za Slovenskú republiku **len rezort školstva** vypracoval a cieľavedome prostredníctvom regionálneho školstva realizoval „Národný plán výchovy a k ľudským právam na roky 2005 – 2014“⁸. Tento plán je doteraz v rámci OSN vnímaný ako celoštátny akčný plán výchovy k ľudským právam za SR. V súčasnosti OSN eviduje devätnásť (19) štátnych akčných plánov pre výchovu k ľudským právam – vrátane NPVLPP SR – a štrnásť (14) akčných plánov ochrany a podpory ľudských práv, ktoré obsahujú osobitnú časť o výchove a vzdelávaní k ľudským právam.⁹

Za 10 rokov aktívnej účinnosti v regionálnom školstve a v neformálnom vzdelávaní mládeže môžeme konštatovať, že ľudsko-právna problematika je v školskej legislatíve systémovo zapracovaná podľa medzinárodných ľudskoprávných dokumentov / napr. Dohovoru o právach dieťaťa a pod./.

Na základe preukázaných výsledkov je potrebné naďalej venovať výchove a vzdelávaniu k ľudským právam v rezorte školstva pozornosť, ale s dôrazom na **aplikačnú prax**.

S týmto súvisí aj fakt, že **výučba a uplatňovanie ľudských práv nie je len záležitosť výchovno-vzdelávacieho procesu, významným spôsobom ho ovplyvňuje celospoločenská klíma a správanie, t.j. všetkých relevantných aktérov štátu a občianskej spoločnosti v SR a EÚ.**

Výchova k demokratickému občianstvu a uplatňovanie ľudských práv je celoživotný proces každého jedinca a zasahuje do všetkých oblastí jeho života. Vyžaduje si systémový nadrezortný prístup s pravidelnou jasne stanovenou doplnkovou finančnou podporou. Je to celospoločenská záležitosť v zmysle medzinárodných záväzkov SR, tak, ako to deklaruje Celoštátna stratégia ochrany a podpory ľudských práv v SR, schválená vládou SR uznesením č. 71/2015.

⁸ V roku 2011 rozhodnutím p. ministra zmena názvu z „Národného plán výchovy a k ľudským právam na roky 2005 – 2014“ na „Plán výchovy k ľudským právam v rezorte školstva na roky 2005-2014“

⁹ Pozri:

<http://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/WPHRE/FirstPhase/Pages/NationalActionsPlans.aspx>, posledný prístup 22.6.2015

10. Návrh úloh do rezortného Akčného plánu výchovy a vzdelávania k ľudským právam na roky 2016 -2020

Predkladané navrhované úlohy sa netýkajú len sekcie regionálneho školstva, vyplynuli z 10-ročných výsledkov monitorovania, skúseností a poznatkov z realizácie Plánu výchovy a vzdelávania k ľudským právam v rezorte školstva na roky 2005-2014.

P. č.	Úlohy/aktivity	Riešiteľ	Termín plnenia
1.	Webová stránka - zlepšiť informačné systémy v oblasti vzdelávania k ľudským právam a dostupnosť informácií		
1.1	Vytvorenie webovej stránky zameranej na problematiku výchovy k ľudským právam pre rôzne cieľové skupiny, vrátane médií s materiálmi (metodické príručky, učebné texty a pod.), rozpracovanými témami, informáciami o aktivitách (programoch, projektoch), podujatiach a súťažiach určených pre žiakov ako aj možnosťami ďalšieho vzdelávania učiteľov atď. Súčasťou stránky by mohlo byť aj diskusné fórum pre výmenu poznatkov a skúseností na zvýšenie kvality vyučovacieho procesu.	MŠVVaŠ SR v spolupráci s PRO MŠVVaŠ SR	od roku 2016 trvale
1.2	Sledovať a pravidelne aktualizovať webovú stránku. Zvážiť vytvorenie pozície mediálneho koordinátora pre LP zodpovedného za poskytovanie informácií a aktuálnosť informácií.		trvale
2.	Ďalšie vzdelávanie pedagogických a odborných zamestnancov		
2.1	Vytvoriť (zaktualizovať, zatriť) programy kontinuálneho vzdelávania v oblasti LP vrátane zapracovania problematiky LGBTI a ďalších tém formou zážitkového vzdelávania vrátane prehlbovania právneho vedomia pedagogických a odborných zamestnancov. Využívať metódy aktívneho učenia a zisťovať ich efektivitu.	MPC Z: tvorcovia jednotlivých AVP, garanti AVP, pracoviská MPC,	od roku 2016 - každoročne
2.2	Zrealizovať vzdelávania v akreditovaných programoch MPC s problematikou týkajúcich sa ľudských práv, v ktorých vzdelávanie zatiaľ nebolo zrealizované, a to konkrétne: Aktuálne prístupy a inovácie výučby žiakov z marginalizovaných rómskych komunít (1044/2013 - KV), Rodovo citlivá výchova (1382/2014 – KV),	MPC	od roku 2016 - každoročne
2.3	Skvalitniť spoluprácu s neziskovými organizáciami zaoberajúcimi sa problematikou ľudských práv a inými priamo-riadenými organizáciami MŠVVaŠ SR	MPC v spolupráci s ďalšími PRO MŠVVaŠ SR a MVO	v rozmedzí od roku 2016 – 2020
2.4	V spolupráci s RP MPC Prešov - ROCEPO aktualizovať každý mesiac obsahy na webovej stránke www.bezpre.sk, ktorá ponúka platformu na uvádzanie príkladov dobrej praxe v prevencii	MPC	Od roku 2016 - trvale

	rizikového správania, prevencii nežiaducich sociálno-patologických javov a podpore bezpečnosti v školách.		
2.5	Prostredníctvom národného projektu MPC Aktivizujúce metódy vo výchove skvalitniť vzdelávania PZ a OZ v oblasti výchovy a ich význam pre formovanie hodnotového systému, s dôrazom na oblasť mediálnej gramotnosti a etickú výchovu.	MPC	Od roku 2016 - každoročne
3.	Metodické príručky, odborné materiály a učebné pomôcky k výučbe LP		
3.1	Zvážiť vydanie komplexnej učebnice (doplnenej nielen o najnovšie poznatky z oblasti LP, ale i o moderné vyučovacie metódy, techniky a technológie, napr. audiovizuálne spracovanie problematiky na CD/DVD nosiče, vytvorenie obrazových pomôcok k výučbe), ktorá by žiakom pomohla pochopiť základné pojmy a pretransformovať učivo do každodenných situácií, s uvedením modelových situácií a úloh vyžadujúcich si aktívny prístup žiakov.		
3.2	Zvážiť vydanie ďalších materiálov k výučbe LP (napr. zamerané na aktuálne celospoločenské problémy), ich aktualizácia.		
3.3	Zabezpečiť dodanie materiálov vydaných k problematike výchovy k LP (ako aj MKV) do škôl (metodických príručiek, odbornej literatúry, pracovných listov, obrazových pomôcok, CD/DVD nosičov k problematike a pod.).		
4.	Cielená podpora LP aktivít formou rozvojových programov pre ZŠ a SŠ a dotačných programov za celé MŠVVaŠ SR		
4.1	Realizovať rozvojové projekty pre ZŠ a SŠ na podporu rozširovania a upevnenia získaných poznatkov žiakov k ľudským právam, zvýšenia atraktivity a efektivity (napr.: besedy a diskusie s odborníkmi na tému LP, spolupráca so žiackym samosprávnym orgánom); zvýšenia informovanosti a záujmu žiakov o programy, projekty, podujatia k LP; pokračovať v podpore ľudských práv prostredníctvom koncepcie rozvoja školy v problematike ľudských práv; podporovať iniciovanie participatívnych mechanizmov pre rodičov a žiakov škôl (školská rada, žiacka školská rada, žiacky parlament, rodičovské občianske združenia) pre efektívnejšie a demokratickejšie riešenie vzdelávania k ľudským právam a riešenia ich porušovania; spolunažívanie majority a národnostných menšín vrátane histórie a kultúry; atď.	MŠVVaŠ SR - SRŠ	každoročne
4.2	Dotačná schéma v rámci celého MŠVVaŠ SR pre všetky ciele skupiny v rezortnom akčnom pláne	MŠVVaŠ SR – OCV	každoročne
5.	Spätná väzba realizácie verejných politík – výskum a inšpekcia		

5.1	Realizovať kvalitatívny výskum rozsahu a kvality výučby k ľudským právam. Napr. aktualizovať výskumné nástroje; doplniť o oblasť zisťovania základných identifikačných údajov respondentov; zamerať sa na kvalitatívnu analýzu postojov detí a následne posilniť tematicky a metodicky obsahy, ktoré dlhodobo vykazujú negatívne postoje tendencie; v ďalších rokoch zamerať zisťovanie na činnosť a efektivitu samosprávnych orgánov školy ako nástroja participatívnej demokracie na úrovni školskej samosprávy; a pod.	CVTI v spolupráci so ŠPÚ a ŠŠI	každoročne
5.2	Sledovať výučbu a uplatňovanie ľudských práv v MŠ, ZŠ a SŠ	ŠŠI	každoročne
6.	Obsah vzdelávania		
6.1	Pravidelne sledovať výsledky výskumu a inšpekcií a následne reagovať na potreby v obsahu vzdelávania k ľudským právam. Venovať pozornosť témam, ktoré si vyžadujú širšie rozpracovanie, napr.: diskriminácia, rasizmus, xenofóbia, národnostné menšiny, šikanovanie, práva detí a učiteľov, rodová rovnosť, spoločenské problémy (korupcia, domáce násilie, interrupcie, eutanázia, delikvencia a kriminalita, migrácia, homosexualita), presadzovanie a uplatňovanie LP v SR a zahraničí (rozdiely);	ŠPÚ, ŠIOV VÚDPaP	každoročne
7.	Neformálne vzdelávanie		
7.1	Nadálej organizovať a podporovať organizáciu celoštátnej súťaže Olympiáda ľudských práv. Zvážiť jej rozšírenie na ZŠ.	IUVENTA	každoročne
7.2	Analýza dopadov doteraz uskutočnených aktivít v oblasti neformálneho vzdelávania, ich kritické zhodnotenie a úprava;	MŠVVaŠ SR (SŠSŠM) a IUVENTA	január – marec 2016
7.3	Mentoringová a supervízna podpora organizácií a inštitúcií, ktoré pracujú so zmiešanými skupinami;	IUVENTA	celoročne
7.4	Propagácia a šírenie existujúcich príkladov dobrej praxe.	MŠVVaŠ SR (SŠSŠM) a IUVENTA	každoročne
7.5	Prostredníctvom Programov pre mládež na roky 2014 – 2020 budú podporené projekty v oblasti neformálneho vzdelávania	SŠSŠM - OM	každoročne
7.6	Pokračovanie v aktivitách kampane Rady Európy „Bez nenávisti na internete“ na národnej úrovni	MŠVVaŠ SR (SŠSŠM)	každoročne

Zoznam príloh

Príloha č. 1 – ŠPÚ

Príloha č. 2 – CVTI SR

Príloha č. 3 - ŠŠI

Príloha č. 4 - MŠVVaŠ SR

Príloha č. 5 - MPC

Príloha č. 6 - ŠIOV

Príloha č. 7- IUVENTA

Príloha č. 8 - VÚDPaP

Príloha č. 9 - Zoznam publikácií

Zoznam grafov

Graf 1 - Znalosť práv dieťaťa

Graf 2 - Názor žiakov na množstvo a kvalitu odbornej literatúry o LP - rok 2012

Graf 3 - Typy porušenia práv v škole

Graf 4 - Spokojnosť žiakov so zložkami vzdelávania v oblasti LP

Graf 5 - Formy výučby ľudských práv škole

Graf 6 - Možnosť prejavu názorov žiakov na vyučovaní LP

Graf 7 - Vplyv výučby LP na postoj žiakov

Graf 8 - Informovanie o právach dieťaťa v rodine

Graf 9 - Celkový počet účastníkov a absolventov AVP zameraných na problematiku LP
za roky 2010 - 2014

Graf 10 - Nárast počtu účastníkov a absolventov v AVP zameraných na ľudské práva
od roku 2010 – 2014 za jednotlivé roky

Zoznam tabuliek

Tabuľka 1 - Miera spokojnosti podľa stupňa vzdelania (šk. r. 2011/2012)

Tabuľka 2 - Porovnanie údajov za roky 2010 až 2012

Tabuľka 3 – Množstvo a kvalita odbornej literatúry k LP v rokoch 2007 až 2012

Tabuľka 4 – Porovnanie údajov za základné a stredné školy (šk. r. 2011/2012)

Tabuľka 5 – Aktivity týkajúce sa ľudských práv po jednotlivých rokoch